

20. Yüzyıl Çağdaş İran Şairi Fereydûn-i Muşîrî*

Nurgül Kına**

ORCID: 0000-0001-5942-7736

Öz

Fereydûn-i Muşîrî, (1305-1379 hş./1926-2000) 20. yüzyıl Çağdaş İran Edebiyatı'nın öncü şairlerinden birisidir. Edebiyatla iç içe bir ailede büyüyen Fereydûn-i Muşîrî, okuma yazmayı öğrendikten sonra Hâfız-i Şîrâzî, Sa'dî-yi Şîrâzî, Firdevsî ve Nizamî-yi Gencevî gibi şairlerin eserlerini okumaya başlamıştır. Şiir yazmaya lise yıllarında başlayan şair, üniversitenin ilk yıllarından itibaren gazellerini ve mesnevîlerini kaleme almıştır. Fereydûn-i Muşîrî yeni şiir de denilen Nîmâ tarzı şiir ile Şî'r-i Sepîd (serbest şiir) arasındaki geçişte, geleneğe yakın durmayı seçmiş bir şairdir. Yaklaşık altmış dört yıl süren edebî hayatı boyunca yirmi bir şiir mecmuası ve iki derleme kitap yayımlayan Fereydûn-i Muşîrî, "Kûçe" (Sokak) adlı en meşhur şiiriyle şöhrete kavuşmuştur. Bu şiir, şairin adıyla çağrışım yaptıran bir eser olma özelliği de taşımaktadır. Bu makalede öncelikle meşrutiyet sonrası İran edebiyatının seyri, yeni şiirin doğuşu ve yeni şiir kalıplarından kısaca bahsedilmiş ardından Fereydûn-i Muşîrî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızda Fereydûn-i Muşîrî'nin duygu ve düşünce âleminde bir nebze olsun gezinmek ve bu şekilde onun kişiliğini tanımak ve tanıtmak amacı güdülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Fereydûn-i Muşîrî, XX. Yüzyıl, İran Edebiyatı, Çağdaş İran Şiiri

Gönderme Tarihi: 11/11/2018

Kabul Tarihi:10/12/2018

* Bu çalışma "Fereydûn-i Muşîrî'nin Hayatı, Edebî kişiliği ve Eserleri" adlı basılmış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğretim Görevlisi Dr., Ardahan Üniversitesi, Ardahan İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü - Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, E-posta: E- posta: nurgulkina@ardahan.edu.tr

20th Century Contemporary Iranian Poet Fereydoon Moshiri

Abstract

Fereydoon Moshiri (Fereydûn-i Muşîrî in Turkish, 1305–1379 AH/1926–2000) was one of the pioneering poets of the 20th century Contemporary Iranian Literature. After learning literacy, Fereydoon Moshiri, who grew up in a family communing with literature, began to read the works of poets such as Hafez (Hâfız-i Şîrâzî in Turkish), Saadi Shirazi (Sa'dî-yi Şîrâzî in Turkish), Ferdowsi (Firdevsî in Turkish) and Nizami Ganjavi (Nizamî-yi Gencevî). The poet, who began writing poems in his high school years, wrote his Gazel and his Mesnevi beginning with his first years of the university. Fereydoon Moshiri was a poet who had chosen to stay close to tradition in the transition between the poetry of Nima style, also called the new poetry, and the Şî'r-i Sepîd (free style poetry). Fereydoon Moshiri, who published twenty-one poetry magazines and two compilation books during his literary life for nearly sixty-four years, has become famous with the most famous poem called “Kooche” (Street). This poem also has the characteristic of being a work that has a connotation with the name of the poet. In this article, the course of the Iranian literature after the constitutionalism, the emergence of the new poetry, and the new poetry patterns were briefly mentioned first, and then information was given about the life and literary personality of Fereydoon Moshiri. In our study, we aimed to navigate a little bit in the realm of emotions and thoughts of Fereydoon Moshiri and to recognize and introduce his personality in this way.

Keywords: Fereydoon Moshiri, 20th Century, Iranian Literature, Contemporary Iranian Poetry

Received Date: 11/11/2018

Accepted Date: 10/12/2018

**ПОЕТ СОВРЕМЕННОЙ ИРАНСКОЙ ПОЭЗИИ
XX-го ВЕКА ФЕРЕЙДУН МОШИРИ**

РЕЗЮМЕ

Ферейдун Мошири (1926-2000) является одним из ведущих поэтов современной иранской литературы XX-го века. Ферейдун Мошири вырос в семье с литературной средой, после того как он научился писать и читать начал увлекаться поэзией Хафиза Ширази, Сади Ширази, Фирдовси и Низами Гянджеви. Первые его стихи написаны еще в школе, с первых лет обучения в университете он начал сочинять газели и месневи. Ферейдун Мошири остался близким в переходе от традиционного поэтического стиля Нимо к стилю Сепид (свободная поэзия). Почти в течении шестидесяти четырех летней литературной жизни Ферейдун Мошири опубликовал двадцать один сборник стихов, две книги, прославился благодаря своей известному стихотворению под названием «Улица». Это стихотворение так же несет в себе призыв поэта. В этой статье в начале кратко излагается ход развития Иранской литературы после конституционной монархии, рождение новой поэзии и новых поэтических образцов, а затем жизнь и литературная личность Ферейдуна Мошири. В исследовании будут затронуты вопросы касающийся личности и поэзии Ферейдуна Мошири.

Ключевые слова: Ферейдун Мошири, XX век, иранская литература, современная иранская поэзия

Получено: 11/11/2018

Принято: 10/12/2018

Giriş

Çağdaş İran şiirinde yenileşme hareketleri esas olarak 1906 yılında Meşrutiyet döneminde başlamıştır. Bu dönemde, İran’da edebiyat alanında yenileşmenin temelleri atılmış; genelde edebiyat ve özelde şiir alanında önemli yenilikler ortaya çıkmıştır. Nesre öykü, roman ve piyes gibi yeni türler girmiş, şiirde de daha çok tema ve içeriğe dair değişim ve yenilikler yapılmıştır. Yenilik yanlısı bazı şairler, şekil ve anlatımda da yenilik yapılmasını gerekli görüp düşünce ve duyguların dile getirilmesi için bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Aslında onlar için klasik şiirin kalıplaşmış edebiyat kurallarını değiştirmek pek kolay bir iş olmamıştır. Şairler, şiirdeki yeniliği sadece tema bağlamında düşünmüşler ve asıl şiiri oluşturan öğeler üzerinde yeterince durmayıp yeni biçimler deneme konusunda da ısrarcı olmamışlardır.¹

Şairler Türk Edebiyatı başta olmak üzere, Rus ve Fransız Edebiyatları’nın etkisinde kalarak vatan ve özgürlük temalarını kasidede memduh yerine, gazelde ise sevgili yerine kullanmışlardır. “Eş’âr-i matbûâtî” denilen terâne ve müstezâd² gibi basın şiirleri ve günlük olayları yansıtan sade şiirler, Meşrutiyet devrimine rağmen eski şairlerin belirli ölçü ve kalıplar kapsamında söyledikleri şiirlerin tahtına oturamamıştır. Bu yüzden bazı şairler, eski kalıplara bağlı kalarak devrim öncesinde olduğu gibi kaside ve gazel yazmaya devam etmişlerdir. Bazı şairler de, yenilik olsun diye Türk Edebiyatı aracılığıyla Batı Edebiyatına ait yabancı kelime ve deyimleri şiire sokma girişiminde bulunmuşlar hatta bazen yabancı kelimeleri kullanmakta aşırıya kaçmışlardır.³ Yeni şiir şekilleri, eski kalıplarla bağdaşmadığından yeni mazmunlara geçici olarak kapısını aralamak zorunda kalmıştır. Bu şiir türleri, günümüz İran şiiri için bir esas teşkil edememiştir. Birinci Dünya Savaşı’ndan, Pehlevî Hanedanı’nın kuruluşuna kadar geçen süre de (1914-1925) şairler için bir arayış dönemi olmuştur. Şairler, eskileri taklit etmekten olabildiğince uzak durmuşlar; bununla birlikte yeni mazmunları eski şiir kalıpları içinde ifade etmişlerdir. Bu esnada, iki karşıt grup oluşmuştur: Eski edebiyat yanlıları ve yenilikçiler.

Eski edebiyat yanlıları, Fars şiirinin temel özelliklerinden biri olarak mısraların aynı uzunlukta olmasını savunmuşlar; arûz veznine dayanmasına rağmen mısraların uzunluğuna dikkat edilmediği için yenilikçilere karşı cephe almışlardır. Bu gruptaki şairler, çok kelimeye vâkıf olmayı, güçlü şair olmanın şartı olarak görmüşlerdir.⁴

Yenilikçi grup, kendi arasında birkaç gruba bölünmüştür. Bir grup, aşağıda bahsedilecek olan Nîmâ Yûşic’in yanında yer almıştır. Günümüz şiiriyle, eski şiir arasındaki en belirgin farka yani; mısralarının uzunluğuna ve kısalığına karşı gelerek ya müstezâd ya da bahr-i tavîl denilen kalıplarda şiir söylemeyi tercih etmişlerdir. İran’daki edebiyat kargaşası içinde ortaya

¹ Hicabi Kırlangıç, “İran Şiiri İçin Bir Sınıflandırma Denemesi”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1 (2011): 106.

² Müstezâd: Her mısranın sonunda vezinde kendisine ihtiyaç duyulmayan; ancak anlamda mısra ile ilgisi bulunan fazla bir cümle getirilmesidir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Veyis Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sinât-ı Edebî*, Ankara: Aktif Yayınları, 2014, 39.

³ Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, 218-219.

⁴ Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, 239-241.

Kına

çıkıp daha sonra unutulmuş diğer bir grup, yalnız mısraların uzunluğu ve kısalığına bağlı kalmıştır. Başta kendilerini Nîmâ'nın gerçek takipçisi olarak gösteren bir başka grup, sonraları bu çizgiden uzaklaşmıştır. Bunların yazdıkları şiirlerin dış yapısı, çârpâre denilen mısraları eşit dörtlüklerden oluşmuştur. Sonrasında, şekilsiz şiirler yazan ve yeni şiirin kurucusu olduklarını iddia eden bir grup daha ortaya çıkmıştır. Bunlar, ne eski şiir kurallarına ne de Nîmâ tarzı şiire bağlı kalmışlardır. Movc-i nov (yeni akım) adıyla tanınan ve yukarıdaki gruba benzeyen bir diğer grup ise daha da aşırılığa kaçmıştır. İfade ne kadar güçleşirse, çeşitli terkiplerle anlam ne kadar düğümlenip karmaşık bir hâl alırsa, sözler ne kadar tuhaf bir biçime dönüşürse şiirin o kadar mükemmelleşeceğine inanmışlardır. Son grup, Nîmâ'yı izleyen ve Nîmâ şiirinin en güzel örneklerini veren şairlerden oluşmaktadır. Bu şairler, kendi çabaları ile daha fazla ilerleyerek kendilerine özgü bir üsluba sahip olmuşlardır.

Sonuncu grup hariç diğer yenilikçiler, yazdıkları yeni şiirleri gazete ve dergilerde yayınlamışlardır. Mısraları uzaltıp kısaltmak, kafiyeyi ileri geri kaydırmak aslında şiirin yapısında köklü bir değişiklik yapmamıştır. Şiire dair yeterli bilgisi olmayan yenilikçiler, şiirde yenilik arayışlarını devam ettirmişler; hatta o devirde Türk Edebiyatı'nın etkisi altında kalarak tedavülden kalkmış Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmaktan çekinmemişlerdir.

Yeni İran şiiri bu devreleri geride bırakarak Nîmâ Yûşic'in çalışmaları sayesinde günümüzdeki duruma gelmiştir.⁵ Yeni şiir, özellikle de bu şiirin Nîmâyî biçimi, meşrutiyet sonrası siyasî ortamın ve sosyal hayatta yaşanan değişimin bir ürünü olmasının yanı sıra, biçim ve teknikte de bir dünya görüşünü ifade etmektedir.⁶

I. Fereydûn-i Muşîrî'nin Hayatı

1. Soyu ve Ailesi

Fereydûn-i Muşîrî, 30 Şehrîver 1305 hş./22 Eylül 1926 yılında Tahran'da doğmuştur. Baba tarafından dedesi olan Mîrzâ Mahmud Han Muşîrî, memurluk görevinden dolayı Hemedân'a taşınmıştır. Nadîr Şah'ın generallerinden olan Mîrzâ Mahmud Han Muşîrî, döneminin Necm⁷ mahlâslı ünlü şahsiyetlerindedir. Bir tarihçi olmasının yanı sıra, şiir yazmakla da meşgul olmuştur. Ayrıca basılmamış bir şiir divânı da bulunmaktadır. Muşîrî'nin soy ağacı, soyunun baba tarafından Nadîr Şah dönemindeki askerî ve feodal politikalarından dolayı muhalif güçleri bastırmaya katıldığı için Nadîr Şah'ın himayesi altındaki generallerinden biri olan Davûd Kulî'ye dayandığını göstermektedir. Babası İbrahim Muşîrî-yi Efşâr, 1275 hş./1896 yılında Hemedân'da doğmuştur ve gençlik yıllarında Tahran'a gelmiştir. O da, şiire ilgi duymuştur. 1298 hş./1919 yılında Posta, Telefon-Telgraf Müdürlüğü'nde telgrafçı olarak işe başlamış ve emekli oluncaya kadar adı sonradan İletişim Bakanlığı olarak değişen aynı kurumda işine devam etmiştir. İbrahim Muşîrî-yi Efşâr, Azâmu's-Saltana lakaplı Hurşîd'le evlenmiştir. Bu evliliğinden Mensûr, Fereydûn ve Menûçehr isminde üç çocuğu olmuştur. İbrahim Muşîrî-yi Efşâr, Hurşîd Hanım ile evlenmeden önce Derahşânde adlı bir kadınla evlenmiştir ve o eşinden Fereydûn-i Muşîrî'nin üvey kardeşi olan Furûg adlı bir kızı dünyaya gelmiştir.⁸

⁵ Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, 241-242.

⁶ Rızâ Abdullâhî, "Yeni İran Şiiri (Çağdaş Şiire İlişkin Yeni Bir İrdeleme) Basılmak Üzere Olan Kitaptan Bir Özet ve Kesit", <http://www.İrankulturevi.com>, (12.11.2013).

⁸ Necm: Yıldız.

⁹ İsmâîl-i Hâkimî, *Edebiyat-i Mu'âsir-i İrân*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 143; Mohsen Terakkî, *Yâdgâr-i Mândegâr Edebiyat-i Mu'âsir-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, Senendec: Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî,

Kına

Muşîrî, 1325 hş./1946 yılında lise son sınıftayken annesini ve babasını kaybetmiştir. Otuz dokuz yaşında kalp rahatsızlığından dolayı vefat eden annesinin ölümü Muşîrî'yi çok üzmüştür. Muşîrî annesiyle ilgili yazdığı yazılarında annesinin sabrını, şefkatini ve evliliğiyle ilgili söyleyemediği birçok acısını anlatmaktadır. Ayrıca birçok röportajında annesinin ölümünün onu çok sarstığını dile getirmektedir. O, annesini her zaman saygıyla anmaktadır.⁹

Fereydûn-i Muşîrî, 1333 hş./1955 yılında yirmi sekiz yaşındayken, 1304 hş./1926 doğumlu İkbâlû'z-Zemân Ehevân-i Zencânî ile evlenmiştir.¹⁰ Fereydûn ve İkbâl Mayıs 1333 hş./1955'te bir davette tanışmışlardır. Muşîrî, evliliği hakkında şu cümleleri söylemiştir: “O zamanlar evlenmeye karar vermiştim. Belki de o daveti, kendisine Anna diye seslendiğimiz bugün hak rahmetine kavuşmuş o iyi kalpli kadın bizim için düzenlemişti. Ben ve İkbâl, hem bu görüşmede hem de sonrasındaki iki görüşmede açık açık konuştuk. Elbette, İkbâl'in söyleyeceği bir şey yoktu. Ona, gelecekteki hayatımızı ve nasıl geçineceğimizi açıklamak zorundaydım. Onunla hayattaki sorunlarla ve eşlerin yapacakları fedakârlıklarla ilgili konuştum. O, iki kişinin birlikte yaşamak istemesi halinde bütün zorlukların ve problemlerin çözüleceğine inanıyordu. Onun bu düşüncesi çok hoşuma gitti. Ben de onunla aynı fikirdeydim. Temmuz ayının başlarında onu istemeye gittim. 21 Temmuz 1333 hş./1955 tarihinde nikâh kıydık. On gün sonra İkbâl evimize geldi. On beş ay sonra da benim küçük güzel kızım Bahâr doğdu.”

1334 hş./1956 yılında Muşîrî'nin hayatında iki önemli olay yaşanmıştır: Kızı Bahâr'ın doğumu ve *Teşne-yi Tûfân (Fırtınaya Susamış)* adlı ilk şiir mecmuasının yayımlanması. Muşîrî'nin 1334 hş./22 Kasım 1956 doğumlu Bahâr ve 1338 hş./13 Mart 1960 doğumlu Bâbek adlı iki çocuğu vardır. Her iki çocuğu da Tahran Üniversitesi mimarlık bölümünde eğitim görmüşlerdir.¹¹

Fereydûn-i Muşîrî, yetmiş dört yaşındayken 3 Âbân 1379 hş./25 Ekim 2000 tarihinde Salı günü sabahleyin Tahran Klinik Hastanesi'nde kan kanserinden vefat etmiştir. 6 Âbân 1379 hş./28 Ekim 2000 tarihinde Cuma günü Tahran'da bulunan Bihişt-i Zehrâ Mezarlığı'nın 808. Sanatçılar Bölümü'ne defnedilmiştir.¹²

1384, 173; Sara Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, Pâyânnâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd, 1390, 18; Fereydûn-i Muşîrî, <http://www.fereydoonmohiri.org>, (06.01.2013); Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta'limî ve Genâyî-yi Zebân ve Edeb-i Farsî*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Bûşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom- Pâyîz (1390): 31; Âzâde Kasımî v.dğr., “Berresî-yi Tarhvâre-i Hacmî Vaje-i Gam der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Mecmû'e-i Makâlehâ-yi Dehomîn Hemâyeş-i Beynelmilelî-yi Tervîc-i Zebân u Edebiyât-i Fârsî Dâneşgâh-i Muhakkik-i Erdebîlî*, 4-6 Şehrîver Mâh, (1394): 13.

⁹ Terakkî, *Yâdgâr-i Mândegâr Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, 173; Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 18; Mehdî Momtehin ve Leyla Hoşkâm, “Berresî-yi Mezâmîn-i Eş'âr-i Âşîkâne-i Fereydûn-i Muşîrî u Nezâr Kabbânî”, *Motâle'ât-i Edebiyât-i Tetbîkî*, 7, sy. 27, Pâyîz (1392): 56.

¹⁰ Momtehin ve Hoşkâm, “Berresî-yi Mezâmîn-i Eş'âr-i Âşîkâne-i Fereydûn-i Muşîrî u Nezâr Kabbânî”, 56; Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 32.

¹¹ Mehdî Efsâr, *Gozerî ve Nezerî ber Ehvâl-i Fereydûn-i Muşîrî: Şâir-i Mu'âsır-i İrân*, Tahran: İntişârât-i Şehr-i Ketâb, 1377, 21,22; Sara Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, Pâyânnâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd, 1390, 32.

¹² Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 32; Mehdî Momtehin ve Leyla Hoşkâm, “Berresî-yi Mezâmîn-i Eş'âr-i Âşîkâne-i Fereydûn-i Muşîrî u Nezâr Kabbânî”, *Motâle'ât-i Edebiyât-i Tetbîkî*, 7, sy. 27, Pâyîz (1392): 57; Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta'limî ve Genâyî-yi Zebân ve Edeb-i Farsî*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Bûşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom- Pâyîz (1390): 32.

Kına

2. Eğitimi ve Meslekî Çalışmaları

İlköğretim birinci ve ikinci sınıfı Tahrandaki Edîb Medresesi'nde (şimdiki adı Şehîd Motehherî) okuyan Fereydûn-i Muşîrî, daha sonra 1313 hş./1934 yılında babasının tayini nedeniyle ailesiyle birlikte Meşhed'e gitmiştir. Böylece, ilkokulun devamını ve lise birinci sınıfı Meşhed'deki Himmet ve Şah Rızâ Medreseleri'nde okumuştur.¹³ Muşîrî'nin ailesi, Şehrîver 1320 hş./Ağustos 1941¹⁴ olaylarının patlak vermesi sonucu Tahran'a geri dönmek zorunda kalınca Muşîrî eğitimine önce Darülfünun Lisesi'nde ve ardından onuncu sınıfta Edîb Lisesi'nde devam etmiştir.¹⁵ Muşîrî, bu dönemde yaşadıklarını kısaca şöyle ifade etmektedir: “1320 hş./1941 yılında İran karışıklık içindeydi. Müttefik Devletler ülkenin kuzeyini ve güneyini işgal etmişlerdi. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra biz, tekrar Tahran'a döndük ve ben eğitime kaldığım yerden devam ettim. Liseye ve sonra üniversiteye gittim. Çocukluk dönemimin tamamında, babamın yaşadığı her şeye tanık olduğum için devlet dairelerinde çalışmaktan ve memurluktan uzak durdum. Fakat ailevî problemlerden ve annemin hastalığından dolayı on sekiz yaşımıdayken PTT'de işe başladım ve bu işe otuz üç yaşına kadar devam ettim. Bu konu hakkında yazdığım “Omr-i Virân” (Viran Ömür) adlı bir şiirim de vardır. Aslında babamın ve dedemin yolundan gittim. Dedem Mîrzâ Mahmud Han, Kaçar Dönemi'nde Hemedân, Kürdîstân ve Kirmânşâh'ta İran haberleşme hatlarını oluşturmak için birçok hizmette bulunmuştu. Bu yüzden Nâsuriddin Şah, dedeme “Muşîr” lakabını vermişti. Sonraları biz de “Muşîrî” olduk, yani danışılacak kişi.”¹⁶

Tabiatında her zaman öğrenme isteği bulunan Fereydûn-i Muşîrî, okula iki yıl erken yani beş yaşındayken başlamıştır. Muşîrî, bu konuyla ilgili çocukluk anısından şöyle bahsetmiştir: “İlkokula gitmeden önce yani dört, beş yaşlarımdayken her şeyi okuyabiliyordum; sokakta yürüdüğümde ya da faytona bindiğimde mağazaların bütün tabelaları yüksek sesle okurdum. Annem ile babam bu hâlîme şaşırırlardı. O zamanlar nüfus cüzdanı yerine özlük dosyası verdiklerini hatırlıyorum. O günlerde özlük dosyası evlerin kapısına getirilen su, elektrik ve telefon faturaları ebadında bir tür kâğıttı. O özlük dosyasında, adımlı “Beyefendi Mirzâ Fereydûn-i Muşîrî” olarak yazmışlardı. Ben de babama: “Mîrzâ ne demek?” diye sordum. Babam da: “Eli kalem tutan ve yazı yazan kimse yani; kâtip demektir” diye cevap verdi.¹⁷

Fereydûn-i Muşîrî, Tahran Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde başladığı lisans eğitimine bir süre devam ettikten sonra gazetecilik ve dergicilik hevesine kapılarak

¹³ Mohsen Terakkî, *Yâdgâr-i Mândegâr Edebiyât-i Mu'âsir-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, Senendec: Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî, 1384, 173; Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 18; Ahmedî ve Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, 31.

¹⁴ İkinci Dünya Savaşı esnasında Almanya'ya destek veren İran, bu tutumundan dolayı Ağustos 1941'de Sovyetler Birliği ve İngiltere tarafından işgal edilmiş; bu olaylar üzerine Eylül 1941'de Rızâ Şah saltanattan indirilmiş ve ülkede büyük bir kargaşa meydana gelmiştir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nûsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 86.

¹⁵ Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, 86; Mohsen Terakkî, *Yâdgâr-i Mândegâr Edebiyât-i Mu'âsir-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, Senendec: Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî, 1384, 173; Fereydûn-i Muşîrî, <http://www.fereydoonmohshiri.org>, (06.01.2013); Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta'limî ve Genâyî-yi Zebân ve Edeb-i Farsi*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Büşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom- Pâyîz (1390): 31.

¹⁶ Terakkî, *Yâdgâr-i Mândegâr Edebiyât-i Mu'âsir-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, 173; Fereydûn-i Muşîrî, <http://www.fereydoonmohshiri.org>, (06.01.2013).

¹⁷ Sara Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Pâyânâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd*, 1390, 19.

Kına

eğitimini yarıda bırakmış ve genç yaşta basın-yayın dünyasına atılmıştır. Daha sonra, gazetecilik ve basın-yayın alanındaki bilgisini artırmak amacıyla Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde eğitimine devam etmiştir.¹⁸ Haziran 1324 hş./1945'te PTT'nin Kabloleme ve Onarım Departmanı'nda kadrolu olarak işe girmiştir. Genç şairin işe başlamasından bir ay sonra annesi vefat etmiştir. Daha sonra da, bir yıl Düzenleme Dairesi'nde çalışmıştır. 1327 hş./1948'de Tecrîş Telgraf Şubesi'ne atanmıştır. 1334 hş./1955 yılına kadar orada kalmıştır. İstihbarat ve Yayın Kurulu'nun davetiyle 1334 hş./1955'te Yayın Kurulu'nda şef olmuştur. Sonrasında, bu dairenin müdürlüğüne atanmış ve 1338 hş./1959 yılına kadar aynı görevinde çalışmıştır. Aynı yıl, İstihbarat ve Yayın Kurulu'nun başkanı olmuştur. İki yıl sonra, yani 1340 hş./1961 yılında Yayınlar Dairesi Başkanlığı'na seçilmiştir. 1342 hş./1963'te Enformasyon ve Halkla İlişkiler Dairesi'nde Müdür Yardımcısı olarak görevine devam etmiştir. 1351 hş./1972 yılında İran Haberleşme Şirketi'nin Halkla İlişkiler Müdürlüğü'ne atanmıştır. Onun bu kurumdaki son görevi, Genel Müdür Basın Danışmanlığı olmuştur. 1357 hş./1978'de emekli olmuş ve otuz yıl geçtikten sonra idarî kaygılardan uzaklaşarak şairlikle uğraşmaya daha fazla boş zaman bulmuştur. PTT'deki resmî görevinin yanı sıra, 1353 hş./1974'te edebiyat uzmanı olarak radyoda yarı zamanlı çalışmaya başlamış ve birkaç edebiyatçıyla birlikte radyonun şiir konseyinde görev almıştır.¹⁹

On sekiz yaşından itibaren, devlet memuriyetleri sırasında da gazetecilik ve yazarlıkla bağlarını koparmayan Muşîrî, şair olarak şöhret kazanmadan önce bir gazeteci ve dergici olarak karşımıza çıkmaktadır. 1333 hş./1954 yılında *Rûşenfikr (Aydın Düşünce)* Dergisi'nin Müdürü Macîd Devâmî, Muşîrî'ye iş teklifinde bulunmuştur. *Rûşenfikr* Dergisi'nde Muşîrî'den önce şiir sayfasından Fereydûn-i Kâr sorumlu olmuştur. Aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı Fereydûn-i Kâr *Rûşenfikr* Dergisi'nden ayrılmıştır. Macîd Devâmî, Muşîrî'den şiir sayfasını yönetmesini istemiştir. Başlangıçta, bu dergide şiir için sadece bir sayfa ayrılmış fakat daha sonra *Edeb u Huner (Bilgi ve Sanat)* Dergisi'nde birkaç sayfa daha yer verilmiştir. Muşîrî, 1333 hş./1954 yılından 1351 hş./1972'ye kadar on sekiz yıl boyunca *Rûşenfikr* Dergisi'nin edebiyat bölümündeki şiir sayfasının sorumluluğunu üstlenmiştir. *Heft Târ Çeng (Yedi Eğri Tar)* adlı bu sayfalar kitap ve film eleştirisinden; tiyatro, resim ve şiire kadar tüm edebî ve kültürel alanlara ayrılmıştır fakat bu sayfanın en önemli bölümü, şiir sayfası olmuştur. Muşîrî, ilk kez o sayfada dönemin ünlü şahsiyetlerinin şiirlerini yayınlamıştır. O yıllarda *Rûşenfikr* Dergisi'ndeki şiir sayfası büyük ilgi görmüştür. Fereydûn-i Muşîrî yıllarca Yayın Kurulu Üyesi olarak *Ferdâ-yi Mâ (Bizim Yarınımız)*, *Sohen (Söz)*, *Sepîd u Siyâh (Beyaz ve Siyah)* gibi edebiyat ve kültür dergilerinin, devrimden önce bir, iki yıl Ulusal Radyo Televizyonu'nun haftalık yayınlarından olan *Temâşâ (Seyir)* Dergisi'nin ayrıca *Keyhân (Cihan)* Gazetesi'nin yayınlarından olan *Zen-i Rûz'un (Günün Kadını)* ve birkaç ay da *Tehran-i Musâvver (Tasarlanmış Tahran)* gibi dergilerin edebi ve şiir sayfalarını düzenleme görevini üstlenmiştir.²⁰ Ancak Fereydûn-i Muşîrî, basınla ilgili çalışmalarının büyük bir kısmını *Rûşenfikr* Dergisi'nde yapmıştır. Gazetecilik yaptığı dönemde Ali Ekber-i Dihhûda, Muhammed-i Mu'în gibi büyük yazar ve araştırmacıların bazılarıyla röportajlar

¹⁹ Nimet Yıldırım, "Ferîdûn-i Muşîrî ve Şiiri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, (1998): 47; İsmâil-i Hâkimî, *Edebiyât-i Mu'âsir-i İrân, Çâp-i Çehârom*, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 143; Mohsen Terakkî, *Yâdgâr-i Mândegâr Edebiyât-i Mu'âsir-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, Senendec: Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî, 1384, 173.

¹⁹ Sara Zemanî, "Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî", *Pâyânâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd*, 1390, 19-20; Mehdi Momtehîni ve Leyla Hoşkâm, "Berresî-yi Mezâmîn-i Eş'âr-i Âşıkâne-i Fereydûn-i Muşîrî u Nezâr Kabbânî", *Motâle'ât-i Edebiyât-i Tetbîkî*, 7, sy. 27, Pâyiz (1392): 56-57.

²⁰ Mohsen Terakkî, *Yâdgâr-i Mândegâr Edebiyât-i Mu'âsir-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, Senendec: Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî, 1384, 173.

Kına

yapmış; bu röportajları *Rûşenfikr* Dergisi'nin *Heft Târ Çeng (Yedi Eğri Tar)* sayfasında yayımlanmıştır. Özellikle *Ferdâ-yi Mâ* Dergisi'nde oluşan edebî çevrede, ilk dönem yazdığı şiirlerinde aşırı etkilendiği Muhammed Huseyn-i Şehriyâr ve Fereydûn-i Tevellelî gibi dönemin önemli ve ünlü edebî simalarıyla birlikte çalışma fırsatı bulmuştur ve artık adı bu büyük şairlerle birlikte anılmaya başlamıştır.²¹

İranlı şair, gazeteci, eleştirmen ve ressam Celâl Serefrâz (1322 doğumlu), Fereydûn-i Muşîrî'nin *Rûşenfikr* Dergisi'ndeki faaliyetleri hakkında şu cümleleri söylemektedir: “*Muşîrî, Rûşenfikr Dergisi'nde öyle bir atmosfer yaratmıştı ki herkes şiirini bu sayfalarda yayımlatıyordu. O artık başardığını, şair olduğunu ve şiirinin yayınlanacak değerinde olduğunu anlamıştı. Muşîrî artık şiirlerinin baskısını bizzat kendisi yapmaya özen göstermişti. Hatta, bazen Muhammed Huseyn-i Şehriyâr, Muşîrî'ye kendi el yazısıyla yazdığı bir gazeli gönderip altına “Sevgili arkadaşım Fereydûn-i Muşîrî'ye, Rûşenfikr Dergisi'nde yayımlaması için özeldir” diye yazmıştı.*”²²

3. Seyahatleri

Fereydûn-i Muşîrî, 1357 hş./1979 İran İslâm Devrimi'nden sonra İran'ı terk eden pek çok yazar-çizerin aksine ana vatanından ayrılmadan 1375 hş./1997'ye kadar yaklaşık on sekiz yıl edebiyat camiasında çok fazla boy göstermeden, sessiz bir hayat sürmüştür. Bu uzun suskunluğun ve münzevilikğin ardından, ömrünün son yıllarında gerek yurt içinde gerek yurt dışında edebiyat çevrelerinde yeniden görünmeye başlamıştır. Fereydûn-i Muşîrî, İran'ın farklı şehirlerine ve birkaç yabancı ülkeye gitmiştir. Burada, sadece edebî ve kültürel açıdan önemli olan bazı seyahatlerine değineceğiz.

Fereydûn-i Muşîrî, 1376 hş./1998'de Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli şehirlerini ziyaret etmiş; Amerika'da yaşayan İranlılar tarafından düzenlenen seminerlere, toplantılara, şiir gecelerine ve üniversitelerdeki etkinliklere katılmıştır.²³ Muşîrî, Ağustos 1357 hş./1979'da İran Edebiyat ve Kültür Kurulu'ndaki kişilerle birlikte Hindistan'a gitmiştir. Bu seyahate, Muşîrî'nin eşi İkbâl Hanım'dan başka Cemâl Mîr Sâdîkî, Sa'dî-yi Sîrcânî, Ca'fer Mahcûb, Muhammed-i Mu'in, Sîmâ Bînâ gibi edebiyat ve sanat camiasından değerli kişiler de katılmışlardır. Bu kültürel seyahat; Hindistan'daki Üniversite hocalarına Farsça hakkında seminer vermek amacıyla düzenlenmiştir. Söz konusu program, Keşmir Üniversitesi ve İran Kültür Vakfı'nın iş birliğiyle hazırlanmış ve 25 Temmuz'dan 11 Ağustos'a kadar devam etmiştir. Fereydûn-i Muşîrî, verdiği konferanslarda günümüz İran şiirini tanıtmıştır.²⁴ Muşîrî, küçük bir deftere bu seyahatle ilgili günlük rapor tutmuş ayrıca Keşmir'deki

²¹ Terakkî, *Yâdgâr-i Mândeğâr Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, 173; Muhammed-i Hukûkî, *Edebiyât-i İmrûz-i İrân*, 2, Tahran: Neşr-i Katre, 1377, 538; İsmâil-i Hâkimî, *Edebiyât-i Mu'âsır-i İrân*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 143; Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 86; Mehdi Momtehî ve Leyla Hoşkâm, “Berresî-yi Mezâmîn-i Eş'âr-i Âşîkâne-i Fereydûn-i Muşîrî u Nezâr Kabbânî”, *Motâle'ât-i Edebiyât-i Tetbîkî*, 7, sy. 27, Pâyîz (1392): 56; Sara Zemanî, “Kitâbsînâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Pâyânnâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd*, 1390, 19.

²² Zemanî, “Kitâbsînâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 20.

²³ Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001):86; İsmâil-i Hâkimî, *Edebiyât-i Mu'âsır-i İrân*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 143.

²⁴ Sara Zemanî, “Kitâbsînâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Pâyânnâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd*, 1390, 24-25.

Kına

ziyaretleriyle ilgili bir açıklama da yapmıştır. Bu günlük raporlar, *Âsumânter Ez Nâm-i Horşîd (Güneşin Adından Daha Yukarı/Gökte)* adlı kitapta ayrıntılı bir şekilde yayınlanmıştır.

1376 hş./1998 yılı, Muşîrî için oldukça verimli bir yıl olmuştur. O, aynı yıl Almanya'ya gitmiştir ve orada kendisi için düzenlenen şiir gecelerinde güzel bir şekilde karşılanmıştır. Almanya'nın Frankfurt, Berlin ve Düsseldorf şehirlerinde çağdaş şiir hakkında konferans vermiştir ve bu şehirlerde şiirlerini okumuştur. Ayrıca, İsveç'te yaşayan İranlılar Genel Birliği tarafından da Muşîrî için bir program hazırlanmıştır. Bu programın içeriği, Eylül 1376 hş./1998'de İsveç'te oturan İranlılar Genel Birliği Dergisi'nin 22. sayısında yayınlanıp okuyuculara duyurulmuştur. Muşîrî'nin Amerika'ya yaptığı seyahatinin ayrı bir önemi bulunmaktadır. O, Amerika Birleşik Devletleri'nin yirmi üç eyaletinde şiir okumuştur. Amerikalılar, Muşîrî'nin Farsça yayınlarını ve o yayınların edebî sayfalarında şiir okuduğu röportajlarını gazete ve dergilerde yayınlamışlar ve onunla röportaj yapmışlardır. *Espana Dergisi* (Pensilvanya, New Jersey ve Dholavira'da oturan İranlıların Dergisi) Sonbahar 1376 hş./1998 tarihli 31. sayısındaki edebî sayfasını Amerika'da yayınlanan *Yek Âsmân Perende (Bir Gökyüzü Kuş)* mecmuasından şiirler yayınlamaya ayırmıştır. Ayrıca, Hûşeng-i Rehnemâ bu sayıda Muşîrî'nin *Kûçe (Sokak)* adlı şiirine bir eleştiri yazmıştır. Muhammed Takî-yi Bahâr, 1377 hş./1999'da *Mirâs-i İraniyân (İranlıların Mirası)* Dergisi'nin 9. sayısında New Jersey'nin ev sahipliği yaptığı, Muşîrî için düzenlenen şiir gecelerinden çekilmiş fotoğrafları ve röportajları yayınlamıştır. Bu derginin müdürü ve editörü olan Şâhruh Ahkâmî, derginin 96-100. Sayfalarında Muşîrî'yle şiir ve şairlik dünyasıyla ilgili yaptığı röportajına yer vermiştir. Fereydûn-i Muşîrî, seyahatlerinden şöyle bahsetmektedir: “*Birçok seyahate gittim. İlk önce yedi yaşımdayken Meşhed'e gittim. Elbette, ben daha sonra kırk yaşımdayken de tekrar Meşhed'e gittim. Meşhed'in sokaklarında sanki çocukluğumu arıyordum. Sovgât-i Yâd (Hatıra Hediyesi) şiirini orada yazdım. İki defa eşimle Almanya'ya gittik, çünkü eşimin üç abisi orada yaşıyordu. Sonra Fransa'ya gittik. Telekom personeliyle birlikte beş, altı günü geçmeyen İsviçre seyahatine gittik. Dönüşte İtalya üzerinden geldik. Sonradan pişman olmayalım diye Roma'ya da geldik. Gerçekten görülmeye değer yerlerdi. Bir kere de Sohen Dergisi'nden birkaç arkadaşla birlikte İran Kültür Vakfı'nın Başkanı Pervîz Nâtil-i Hânleri'nin daveti üzerine Keşmir'e gittik. Keşmir'in Srinagar Üniversitesi'nde, Hindistan Üniversiteleri'nde Farsça ders veren altmış hocaya seminer verdik. Cemâl-i Mîr Sâdîkî Bey, çağdaş nesir ve öykü yazıncılığıyla ilgili konuştu; ben de yeni ve çağdaş şiir hakkında konuştum.*”²⁵

4. Muşîrî ve Müzik

Müzikle ilgili konuşmak uzmanlık gerektirmektedir. Bu yüzden, Muşîrî'nin müzikle ilişkisini kendi anlattıklarından ya da çağdaş sanatçıların onun hakkındaki yazılarından açıklamayı tercih ettik.

Fereydûn-i Muşîrî, müziği dinleyerek öğrenmiş; müzik aletlerine, makamlara ve rediflere oldukça hâkim olmuştur. Arkadaşları onun müziği detaylı ve kusursuz bir şekilde bildiğini ve müzik bilgisine dayanarak konuştuğunu belirtmişlerdir. Muşîrî'nin yakın arkadaşlarından Ali Hâşimi, Muşîrî'ye: “*Bir enstrüman çalındığında siz onun kaynağını söyleyip bilmekle kalmıyorsunuz, aynı zamanda onun redifini ve makamını da söyleyip köşesini genişletiyorsunuz*” demiştir. Muşîrî'nin müziğe olan aşkı ve hayranlığı gençlik döneminde şekillenmiştir. Kendisi bu konu hakkında şunları söylemektedir: “*Uzun yıllardan*

²⁵ Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 25.

Kına

beri müziğe ilgi duyardım. Anne tarafından akrabalarımın hepsi müzikle ve tiyatroyla uğraşıyorlardı. Tiyatrocu Fazlullâh Baygân dayımdı. Biz yıllarca dayımlarla komşuyduk. Ayrıca, yedi yaşımdayken Meşhed'deydim. Her yıl yazları iki, üç aylığına Tahran'a gelip onların evinde kalırdık. Her gece oturup müzik dinlerdik. İsmâîl-i Mihrtâş Bey, oradaki Barbad Vakfı'nın kurucusu ve hocasıydı. Müzisyenler, Lalezâr Sokağı'ndaki Barbad Vakfı'na sazlarını getirip beste yaparlardı. Hintli tezkire yazarı Mohammed Mozaffer Hosein Sabây-e Goopâmoyi de çoğu zaman dayımla görüşürdü. O zamanlar ben on dört, on beş yaşlarındaydım. Geceleri oturup setar ve viyolonsel çalarlardı ve ben Sabây'in ne kadar keyifli ve şevkli çalıştığını görürdüm. Ne yazık ki, o zamanlar bunları kaydedebilmek için araç yoktu. Sonraları, özel olarak bir kasetçalar getirildi. O dönemde, Sabây radyoda çalıyordu. İsmâîl-i Mihrtâş, Sabây ve Hosein Tehrani'nin eserlerine uzun yıllardan beri aşınaydım. Bir dönem eşimin kardeşi Ca'fer Ehavân, tekke olan evini müzikten kopmasınlar diye Sabây, Hosein Tehrani, Hemedanîyân, Merziye Yâhakki, Homayûn-i Horrem, Bîjen-i Terakkî için ve daha sonraki dönemlerde de Muşkatîyân, Şa'fîyan ve Mahcûbî için hazırlamıştı. Kısacası; bu mektepte ben çok şey öğrendim.”²⁶

Muşîrî, yalnız İran musikisine hâkim olmamış aynı zamanda büyük bir şevkle klâsik batı musikisini de takip etmiştir. Biriktirdiği müzik arşivinde her türden parça bulunmaktadır. Kendisi de, müzik sevdasını şöyle ifade etmiştir: “Müziğe, özellikle İran musikisine o kadar çok ilgi duyuyordum ki geçmiş yıllardan bu güne kadar hemen hemen bütün şarkıcıların, müzisyenlerin ve bestecilerin tamamından ayrıntılı bir koleksiyon toplamıştım. Ayrıca, dünyanın her yerinden klâsik müzikle ilgili plaklar da biriktirdim. Öyle ki, odamdaki bütün raflar dolmuştu ve artık boş yer bile yoktu.”

Muşîrî, 1972-1978 (1350/1356 hş.) yıllarında Hûşeng-i İbtihâc'ın yöneticiliğinde faaliyet gösteren radyonun müzik prodüksiyonluğu ile anlaşmıştır. Muşîrî'nin “Şi'r-i Musiki” adlı makalesi onun müziğe duyduğu ilginin ve aşkın sebeplerini bizlere göstermektedir. O, söz konusu makalesinde şöyle yazmıştır: “On iki yaşımdayken şiire ve şairliğe olan aşırı ilgimden dolayı Dorre-yi Nacefî ve Buhurü'l-Elhân adlı kitaplarla tanıştım. Aslında o yıllarda, o iki kitabı kavramak benim için çok zordu. Fakat öğrendiğim şeyler bedenime işledi. Özellikle Buhurü'l-Elhân adlı kitapta gazellerin başında yazılı olan bazı cümleleri olduğu gibi ezberledim. O cümleler şöyleydi:

“Bu gazeli Çehârgâh makamıyla ya da Hümâyûn makamıyla okumak iyidir.

Bu gazel, Râst-i Pencgâh makamıyla cana can katar.

Bu gazel, Torkî ve Beyâtî makamlarıyla neşe ve huzur verir.

Bu gazel, Şûr ve Şehnâz makamlarıyla diğer makamlardan daha çok beğenilir.”

Fereydûn-i Muşîrî, 1365 hş./1987 yılında Hosein Gevâmî'yle bir röportaj yapmıştır. Bu röportajı hazırlama ve düzenleme görevi Pervîz-i Çehârdovlî'nin olmuştur. Söz konusu röportaj, 1378 hş./2000 yılında *Îrân-i Mâ* (Bizim İranımız) Dergisi'nde yayınlanmıştır. Muşîrî, 1379 hş./2000 yılında bir araya getirerek yayınladığı *Sedâ-yi Hâterehâ* (Hatıraların Sesi) adlı kitabına Muhammed Takî-yi Râdşehîdî'nin eski yöresel şarkılarını ve İran'ın önemli, ünlü

²⁶ Zemanî, “Kitâbsînâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 28.

Kına

şarkıcılarını tanıtmak amacıyla ayrıntılı bir önsöz de yazmıştır.²⁷ Ayrıca, Muşîrî'nin otuz dokuz adet şiiri de bestelenmiştir.²⁸

II. Fereydûn-i Muşîrî'nin Edebi Kişiliği ve Eserleri

Edebiyatla iç içe bir ailede büyüyen Fereydûn-i Muşîrî, okuma yazmayı öğrendikten sonra İran edebiyatının en önemli simaları arasında yer alan Hâfız-i Şîrâzî, Firdevsî (ö.1020) gibi şairlerin eserlerini okumaya başlamıştır. Zamanının çoğunu ünlü Fars şairlerinin eserlerini ve divanlarını inceleyerek geçirmiştir. Lise yıllarında şiir hayatına başlayan Fereydûn-i Muşîrî, üniversitenin ilk yıllarından itibaren gazellerini ve mesnevîlerini yazmaya başlamıştır.²⁹ Muşîrî, okuma arzusunu şöyle ifade etmiştir: “Okuma şevkini başka türlü nasıl söndürebilirdim ki? Evde birkaç kitap rafla dizilmişti. Hâfız-i Şîrâzî'nin, Sa'dî-yi Şîrâzî'nin, Menûçehr-i Âteşî'nin ve Ka'ânî-yi Şîrâzî'nin eserlerinin küçük bir kısmını okuyordum.”³⁰ Ayrıca, çocukluğunda şiire duyduğu ilginden de şöyle bahsetmiştir: “O günlerde şiire çok ilgi duyuyordum. Okulda düzenlenen şiir okuma yarışmasını kazanmak için Hâfız-i Şîrâzî'nin şiirlerinden yüzlerce beyti ezberlemiştim. Kitaplardaki şiirlerin hepsini çok hızlı bir şekilde ezberliyordum. Okuldaki şiir yarışmasının ilk günü İrec'in aşağıdaki şiirini okudum.”

ما که اطفال این دبستانیم
همه از خاک پاک ایرانیم
همه با هم برادر وطنیم
مهربان همچو جسم با جانیم .

Bu ilkokulun çocukları olan bizler

Hepimiz İran'ın temiz toprağındanız

Hepimiz birlikte vatan kardeşiyiz

Beden gibi ruha merhametliyiz.³¹

Fereydûn-i Muşîrî'nin, ilk ve orta öğretimi sırasında içinde bulunduğu edebî ortamın etkisiyle klâsik İran şiirinin büyük isimleriyle ve onların ünlü eserleriyle tanıştığını daha önce belirtmiştik. O, daha sonraki yıllarda yenilikçi şiir akımının içinde yer almasına rağmen Firdevsî, (ö.1020) Ömer Hayyâm, (ö.1131) Hâfız, (ö.1390) Sa'dî, (ö.1291) Nizâmî (ö.1209) gibi klâsik İran şiirinin öncü ve usta isimlerine bağlılığını her fırsatta göstermiştir. Özellikle, Hâfız-i Şîrâzî'ye karşı aşırı bir ilgi duymuştur.³² Onun gençlik döneminde yazdığı şiirleri

²⁷ Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 29-30.

²⁸ Şarkı listesinin tamamı için bakınız: Nurgül Kına, “Feridûn-i Muşîrî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, 30-31.

³⁰ Muhammed Ca'fer-i Yâhakkî, *Edebiyat-i Mu'âsır-i Fârsî*, Tahran: İntişarat-i Nemâd, 1388, 143; Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta'lîmî ve Genâyi-yi Zebân ve Edeb-i Farsî*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Bûşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom-Pâyîz (1390): 31.

³⁰ Sara Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Pâyânâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd*, 1390, 21.

³¹ Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta'lîmî ve Genâyi-yi Zebân ve Edeb-i Farsî*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Bûşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom-Pâyîz (1390): 31; Fereydûn-i Muşîrî, <http://www.fereydoonmohshiri.org>, (06.01.2013).

³² İsmâil-i Hâkimî, *Edebiyat-i Mu'âsır-i İrân*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 143; Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 86.

Kına

Şehnâme okuyan babasının tesiriyle şekillenmiştir. Fereydûn-i Muşîrî, aşağıdaki şiiri on beş yaşında kaleme almıştır.

چرا کشور ما شده زیر دست؟
چرا رشته ملک از هم گسست؟
چرا هر که آید ز بیگانگان؟
چرا قتل ایران ببندد میان؟
چرا جان ایرانیان شد عزیز؟
چرا بر ندارد کسی تیغ تیز؟
بردانید دشمن ز ایران زمین!
که دنیا بود حلقه، ایران نگین
چو از خاتمی این نگین کم شود،
همه دیده‌ها پر از شبنم شود.

Niçin ülkemiz aşağı seviyede olmuştur?

Niçin memleketin ipi kopmuş?
Niçin her şey yabancılardan geliyor?
Niçin İran'ın katli hazırlanıyor?
Niçin İranlıların canı değerli oldu?
Niçin kimse keskin kılıcı eline almıyor?
Dünya, İran toplumunun yüzük kaşı olsun diye
İran toprağından düşmanı kovun!
Bu yüzük kaşının bir mührü eksilince
Bütün gözler şebnemle dolar.³³

Muşîrî'nin bu şiiri kaleme alma sebebi, "1320 hş./1941 yılında Müttefik Devletler (Rusya, İngiltere ve Amerika) tarafından İran'ın kuzey ve güneyinin işgal edilmiş olmasıdır."³⁴

Başka bir kaynakta da Fereydûn-i Muşîrî'nin gençlik yıllarında edebi tutkusu sebebiyle şiir yazmaya başladığı ve on beş, on altı yaşlarındayken aşağıdaki "Fâl-i Hâfız" (Haftız Fali) adlı şiiri yazdığı ifade edilmektedir.

فال حافظ

درآمد از در، خندان لب و گشاده جبین
کنار من بنشست و غبار غم بنشانند
فشرد "حافظ" محبوب را به سینۀ خویش
دلیم به سینۀ فرو ریخت: "تا چه خواهد خواند!"
به ناز، چشم فرو بست و صفحہ ای بگشود
ز فرط شادی، کوبید پای و دست افشانند
مرا فشرد در آغوش و خنده ای زد و گفت:
"رسید مژده که ایام غم نخواهد ماند"
هزار بوسه زدم بر ترانۀ استاد

³³ Fereydûn-i Muşîrî, <http://www.fereydoonmohshiri.org>, (06.01.2013); Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, "Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî", *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta'limî ve Genâyî-yi Zebân ve Edeb-i Farsi*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Bûşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom- Pâyîz (1390): 32.

³⁴ Ahmedî ve Zemanî, "Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî", 32.

Kına

هزار بار بر آن روح پاک رحمت باد

Hâfız Falı

Girdi kapıdan içeri, gülümseyerek suratını asmadan
Yanıma oturdu ve keder gamını giderdi
Sevdiği, bastırdı “Hâfız”ı (Hâfız Dîvânı’nı) kendi göğsüne
Gönlüm göğse yıkıldı: “Daha neler okuyacak!” (Daha falda neler çıkacak!)
İşveyle göz kapadı ve bir sayfa açtı
Aşırı mutluluktan ayaklarını yere vurup dans etmeye başladı
Beni sıktı bağrında ve gülerek şöyle dedi:
“Geldi müjde, keder günleri kalmayacak” (kederli günler gelip geçecek)
Bin öpücük koydum üstat’ın teranesine
Bin defa o temiz ruha rahmet olsun.³⁵

Muşîrî’nin, şiire ve yazmaya duyduğu ilgiyi şu cümlelerinde görmek mümkündür: “Yaklaşık on yaşımdan beri okuldaki bazı konuları ve kompozisyonları şiir diline aktarıyordum. On iki, on beş yaşlarımdayken büyük bir aşkla şiire başladım. Aşıkâne gazellerden oluşan küçük bir defter düzenledim. Basınla ilgileniyor, muhabirlik yapıyor; bazen de yazıyordum. Yazmayı çok seviyordum. Üniversiteye gittiğimde de, iki yıl edebiyat okuduktan sonra bölümümü değiştirdim ve eğitimime gazetecilik bölümünde devam ettim çünkü gazeteciliği de şiir kadar seviyordum.”³⁶

Fereydûn-i Muşîrî, diğer birçok çağdaşı gibi siyasetle yakından ilgilenmemiş ve siyasî çevrelere fazla ilgi duymamıştır. Siyasetten ve toplumun siyasî yapısı hakkındaki konuları oldukça az dile getirmiştir. Aynı zamanda, çağdaşı olan pek çok şairin aksine herhangi bir siyasî ve ideolojik tavrın sözcüsü olmaktan daima kaçınmıştır. Her ne kadar toplumsal şiir kaleme almışsa da Muşîrî’nin şiirleri genellikle duygusal ve lirik bir ahengtedir. Mutasavvıf olmamasına rağmen şiirlerinde yer yer tasavvufa değinmiş; ara sıra da olsa tasavvufi şiirler yazmıştır. Muşîrî, çok hassas ve ince düşünceli bir şahsiyettir. Sade bir dille yepyeni ve anlamlı nitelikler, onun şiirlerinde görülmektedir.³⁷

İran’da 1320 hş./1941 yılı Şehrîver ayından sonra sansürün kaldırılması ve basın özgürlüğünün belli ölçülerde elde edilmesiyle birlikte diğer alanlarda olduğu gibi basın, yayın alanlarında da rahat bir nefes alınmaya başlanmıştır. *Sohen (Söz)* 1322 hş./1943, *Peyâm-i Nov*

³⁵ Mehdî Momtehin ve Leyla Hoşkâm, “Berresî-yi Mezâmîn-i Eş’âr-i Âşıkâne-i Fereydûn-i Muşîrî u Nezâr Kabbânî”, *Motâle’ât-i Edebiyât-i Tetbikî*, 7, sy. 27, Pâyiz (1392): 56; Fereydûn-i Muşîrî, *Teşne-yi Tûfân*, Çap-i Sevvom, Tahran: İntişârât-i Sohen, Çâp-i Sevvom, 1385, 5-6; Fereydûn-i Muşîrî, *Rîşe der Hâk Gozîne-yi Eş’âr*, Çâp-i Yâzdehom, Tahran: İntişârât-i Morvârîd, 1391, 19-20.

³⁶ Fereydûn-i Muşîrî, *Se Defter (Ebr u Kûçe, Gonâh-i Deryâ, Bahâr râ Bâver Kon* adlı şiir kitapları bir arada), Çâp-i Sî o Yekom (Çâp-i Cîbî), Tahran: Neşr-i Çeşme, 1390, 7; Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 89.

³⁷ Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, 91; Nimet Yıldırım, “Ferîdûn-i Muşîrî ve Şiiri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, (1998): 48; İsmâîl-i Hâkimî, *Edebiyât-i Mu’âsır-i İrân*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 143.

Kına

(*Yeni Mesaj*) 1323 hş./1944 ve *Nâme-yi Merdom (İnsanoğlunun Mektubu)* 1325 hş./1946 gibi bazı önemli dergiler çıkmaya başlamıştır. İran edebiyatı ve şiir tarihi için oldukça önemli rol üstlenmiş bu dergilerde, daha çok Nîmâ Yûşic, Fereydûn-i Muşîrî, Şehriyâr, Fereydûn-i Tevellelî, Gulçîn-i Gîlânî, Bahâr gibi şairlerin eserlerine yer verilmiştir. Ayrıca söz konusu dergiler, bazı özgürlüklerin sağlandığı dönemlerde yeni yetişmiş ve Meşrutiyet sonrası yıllarda İran edebiyatının önemli simaları arasında yer almış şairlerin eserlerine yayın ortamı sağlamışlar, onların yeteneklerini geliştirmelerine katkıda bulunmuşlardır.³⁸

Edebiyat dünyasında Muşîrî'nin ilk şiir kitaplarının yer aldığı yıllarda, gelenekçi şiir ile yenilikçi şiir yanlıları arasında yaşanan yoğun çekişme ve tartışma ortamı, gelenekçilerin bütün eleştirilerine rağmen yenilikçilerin lehinde gelişmiştir. Fereydûn-i Muşîrî, gelenekçi şiir ile yenilikçi şiir arasında her zaman dengeli ve orta bir yol izlemiştir. Yeni şiir konuları arasında özellikle toplumsal konuları seçmiş ve sosyal içerikli şiirler yazmıştır.³⁹

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yazılmış şiirlere bakarsak bu şiirlerin tüm yönleriyle ölümden, kıştan ve ümitsizlikten söz ettin, görebiliriz. Bu dönemde şiir, yavaş yavaş bir tür toplumsal sembole eğilim göstermektedir. Bu on yıllık dönemin şairleri, gelişmekte olan bu yeni şiir döneminde anılmışlardır. Bu şairler arasında Fereydûn-i Muşîrî, Nusret-i Rahmânî, Muhammed-i Zoherî, Siyâvuş-i Kesrâyî, Sohrâb-i Sipehrî, Furûg-i Ferruhzâd ve bu on yıllık dönemin sonlarına kadar yaşayan Nîmâ Yûşic de bulunmaktadır. Elbette günümüzde de devam eden son on yıllık dönemdeki birçok şiir, çalkantı dönemindeki genel Fars şiirini araştırmaya ve incelemeye lâyık, eleştirisel bir yapıdadır. Bu dönem şairlerinin isimlerini şu şekilde sıralayabiliriz: Nîmâ Yûşic (ö.1338 hş./1959), Fereydûn-i Tevellelî (ö.1364 hş./1985), Pervîz Nâtil-i Hânlerî (ö.1369 hş./1990), Rızâ Berâhanî, İsmâîl-i Hoyî, Nusret-i Rahmanî (ö.1389 hş./2010), Mahmûd Muşerref Âzâd-i Tehrânî (ö.1384 hş./2005), Muhammed-i Zoherî (ö.1373 hş./1994), Sohrâb-i Sipehrî (ö.1359 hş./1980), İsmâîl-i Şâhrûdî (ö.1360 hş./1981), Menûçehr-i Şeybânî (ö.1370 hş./1991), Furûg-i Ferruhzâd (ö.1345 hş./1966), Siyâvuş-i Kesrâyî (ö.1374 hş./1995), Gulçîn-i Gilânî (ö.1351 hş./1972), Fereydûn-i Muşîrî (ö.1379 hş./2000), Nâdir-i Nâdirpûr (ö.1378 hş./2000) ve Menûçehr-i Neyistânî. (ö.1364 hş./1985).⁴⁰

Fereydûn-i Muşîrî yirmili yaşlarında yazdığı *Teşne-yi Tûfân (Fırtınaya Susamış)* ve *Gonâh-i Deryâ (Denizin Günahı)* adlı ilk şiir kitaplarında gençlik yıllarının kavgalarından, arzularından, ümitsizliklerinden, üzüntülerinden, sevinçlerinden kısacası; karanlığın ve umutsuzluğun hâkimiyetinden bahsetmiş ve bunları hadîs-i nefis (otobiyografi) olarak adlandırmıştır.⁴¹ O, *Teşne-yi Tûfân* adlı eserine yazdığı mukaddimede şiirde izlediği orta yolu şöyle açıklamaktadır: “Şiirde ortaya çıkan değişimi bir süre yumuşaklık ve sevecenlikle karşılamak gerek. Şimdilik belli sınırların dışına çıkmak, şiire düşmanlık etmek ve bu değişimle savaşmak olacaktır. Şiir kalıplarının gözden geçirilmesi ve yeni kalıpların bulunması, bütün gerekliliğine rağmen ikinci dereceden bir öneme sahiptir.”⁴²

³⁸ Yıldırım, “Ferîdûn-i Muşîrî ve Şiiri”, 48; Yakûb Âjend, *Edebiyât-i Novîn-i İrân Ez Engelâb-i Meşrûtiyyet tâ Engelâb-i Eslâmî*, Tahran: İntişârât-i Emîr Kebîr, 1363, 354.

³⁹ Muhammed Cafer Yahakkî, *Çûn Sebû-yi Teşne (Târih-i Edebiyât-i Mu'âsir-i Fârsî)*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Câmî, 1376, 128,162; Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1 (2001): 89.

⁴⁰ Yakûb Âjend, *Edebiyât-i Novîn-i İrân Ez Engelâb-i Meşrûtiyyet tâ Engelâb-i Eslâmî*, Tahran: İntişârât-i Emîr Kebîr, 1363, 357-358.

⁴¹ Fereydûn-i Muşîrî, *Se Defter (Ebr u Kûçe, Gonâh-i Deryâ, Bahâr râ Bâver Kon* adlı şiir kitapları bir arada), Neşr-i Çeşme, Çâp-i Sî o Yekom (Çâp-i Cîbî), Tahran, 1390, s. 7-9; Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 91.

⁴² Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, 90.

Kına

Muşîrî, gerçekten de bu sözlerine sadık kalarak bütün edebî hayatı boyunca gelenekçi şiir ile yeni şiir arasında bir köprü olmaya devam etmiştir.

İranlı şair Mehdî-yi Ehavân-i Sâlis, *Teşne-yi Tûfân*'a yazdığı bir eleştiride Muşîrî'nin bazı şiirlerinde özellikle Muhammed Huseyn-i Şehriyâr, Pervîz Nâtil-i Hânlerî ve Fereydûn-i Tevellelî'nin şiirlerinin etkisinde kaldığını eleştirmiştir. Bunu yanı sıra, Muşîrî'nin şiirdeki ustalığını övmekten ve onun gelecek vaat ettiğini söylemekten de geri durmamıştır.⁴³

Muşîrî'ye edebiyat camiasından ilk olumlu tepki, İran şiirinin 20. yüzyıldaki en büyük temsilcilerinden Muhammed Huseyn-i Şehriyâr'dan gelmiştir. Şehriyâr, yirmi sekiz yaşındaki genç şairi yazdığı bir notta şöyle övmüştür: “*Sanatınızın ve edebî zevkinizin bu kadar kısa bir sürede gösterdiği gelişim gerçekten şaşırtıcı. Sizde bulunan şiir cevheri, her türlü tarifin ve tavsifin üstünde gerçek sanattır. Şu yazdıklarımda görüşlerimi sadakâtle ifade etmekten daha fazla bir şey yoktur.*”⁴⁴

Gelenekçi şiir yanlısı Alî-yi Deştî, 9 Dey 1333 hş./30 Aralık 1954 tarihinde Muşîrî'ye gönderdiği mektubunda onun şiirleri hakkında olumlu görüşler ortaya koyarak şöyle demiştir: “*Sevgili Beyefendi, divanınızı baştan sona okudum. Hassas ruhunuzun ve ince tabiatınızın göstergesi olan şiirlerinizden lezzet aldım. Bendenizde, Fars şiirinin yeni bir değişim aşamasına girdiği; eskilerin sözlerinin tekrarından ve bayağılığa düşmekten kurtulmaya başladığı, yeni şiirin giderek gerçek şeklini kazandığı umudu kuvvet kazandı.*”⁴⁵

“Emir Kebir” ünvanıyla anılan ve değer gören çağdaş şair Fereydûn-i Muşîrî'den heyecan verici ve okumaya değer seçilmiş eserlerdeki dizeler şiirle ilgilidir. Muşîrî, müctes bahrinde günümüz şiir tarzında kısa ve uzun mısralarla her bendde, birbiriyle anlamca bütünlük kuran kafiyeleri her bölümde birbirine yaklaştırmıştır. Öte yandan matla beytinde uygunluk, asıl konuya ve en uyumlu dize yerine şiirin bütün parçalarıyla olan ilişkisine geri götüren terki-i bendin bir türü gibidir. Şiirde temel olan kafiyedir. Bütün beyitlerin ve bendlerin birbirleriyle olan uyumluluğunun sebebi; “dağlama” (tovsîm) terimiyle tabir edilen husustur. Yani dağlamak, şiir teriminde kafiye yapısına uygun olan kelimeyi koymaktır. Şairin amacı, bir eser ortaya çıkarmaktır. Muşîrî'nin de kafiyeye riayet ettiği (کوير - امير) bir şiirinin matlası şöyledir:

رمیده از عطش سرخ آفتاب کوير،
غریب و خسته رسیدم به قتلگاه امیر.
Çöl güneşinin kızıl susuzluğundan ürkerek
Tuhaf ve yorgun vardım Emir'in ölüm yerine.⁴⁶

Muşîrî de, dönemin pek çok yenilikçi şairi gibi daha çok kafiyenin şiirde yarattığı iç musikiden yararlanarak “çârpâre” türünde ve serbest tarzda şiirler yazmayı tercih etmiştir.⁴⁷ O, *Teşne-yî Tûfan (Fırtınaya Susamış-1334 hş./1955)*, *Gonâh-i Deryâ (Denizin Günahı-1335 hş./1956)* ve *Nâyâfte (Bulunmamış-1336 hş./1957)* adlı üç şiir mecmuasının yayınlanmasıyla

⁴³ Şems-i Lengerûdî, *Tarih-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov*, 1, Tahran: Neşr-i Merkez, 1370, 169; Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, 91.

⁴⁴ Fereydûn-i Muşîrî, *Bâztâb-i Nefes-i Sobhdemân*, 2, Tahran: Neşr-i Çeşme, 1380, 1609; Mohsen Terakkî, *Yâdgâr-i Mâdegâr Edebiyât-i Mu'âsir-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, Senendec: Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî, 1384, 174.

⁴⁵ Bu mektubun tam metni için bakınız: Şems-i Lengerûdî, *Tarih-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov*, 1, Tahran: Neşr-i Merkez, 1370, 157-163; Fereydûn-i Muşîrî, *Bâztâb-i Nefes-i Sobhdemân*, 2, Tahran: Neşr-i Çeşme, 1380, 1614-1628; Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, 89.

⁴⁶ Gulamhuseyn-i Yûsufî, *Çeşme-yi Rûşen*, Tahran: İntişarat-i Meharet, 1373, 744.

⁴⁷ Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nûsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 90.

Kına

birlikte çarpâre kalıbında lirik, romantik ve gençliği öven şiirleri kaleme almaya başlayarak derdi ve gamı birbirine karıştırmıştır. Dünyadan usanmışlığı ve dünyadaki mutsuzluğu gençliğe yaklaştıran Muşîrî, bu tarzına *Ebr (Bulut-1340 hş./ 1961)* ve *Bahâr ra Bâver Kon (İlkbahara İnan-1347 hş./1968)* adlı eserlerinde de takip etmiştir. Muşîrî'nin daha sonraki dönemlerde lâfzına, olgunluk fikrine, felsefî ve toplumsal konulara bakış açısı göz ucuyla bakıldığında bile ayırt edilebilmektedir.⁴⁸

Fereydûn-i Muşîrî, sosyal konularla yakından ilgilenmiş, içinde yaşadığı toplumu yakından izleyerek olayları gözlemlemiştir. Topluma yön veren değerlerin günden güne bir bir kayboluşuna ve insanların birbirlerine karşı tavırlarına üzüntüyle bakmış; bu konuları kendine özgü sade bir dille ifade etmiştir.⁴⁹

Muşîrî 1339 hş./1960'tan itibaren ölümüne kadar yayınlanan tüm eserlerinde, romantik tarzından asla vazgeçmeden bireysel ve sosyal sorunlara daha çok yaklaşarak nesnel bir şiir dili geliştirmiş; günün şartlarına, gereklerine ve dış dünyaya yeni bir bakış açısıyla bakarak şiirine yeni bir yön vermiştir.⁵⁰

İran'ın en önemli edebiyat tarihçilerinden ve eleştirmenlerinden Abdülhuseyn-i Zerrînkûb, Muşîrî'nin *Ez Diyâr-i Âştî* adlı şiir kitabına yazdığı eleştirisinde şunları söylemektedir: “*Fereydûn bizimle öylesine sade, açık ve anlaşılır bir dille konuşur ki söyledikleri gerçekten onun malıdır. Ne rindâne bir müphemlik onu anlaşılmaz hezeyanlara sürükler ne de bilinçten yoksun sloganlar onun şiirini bir tür yandaş toplama ve kendini gösterme aracına dönüştürür. Onun sözünde şiir ve dil, kendisini var olandan başka, var olandan fazla ve var olanın ötesinde göstermeye hiçbir şekilde meyletmeyen bir şairi tasvir eder. O, belli bir cephenin, belli bir ekolün ve belli bir bakış açısının gölgesinde kendisini zamanın insanların çoğundan ayrı tutmaktan hoşlanmayan bir şairdir. Riyasızca aşkı över, insanı ve candan bağlı olduğu İran kültürünü övmeyi ve yüceltmeyi sever.*”⁵¹

Şiirde mükemmelliğin önemi büyüktür. Fereydûn-i Muşîrî'nin ve Mehdî-yi Ehevân-i Sâlis'in şiirlerinde de sadelik ve fasihlik görülmektedir. Çağdaş şairler eserlerinde şiir diline, şiir kalıplarına ve biçim süslülüğüne özen göstermektedirler. Bununla birlikte güçlü şairler de, sanatlarıyla tarzlarını göstermektedirler.⁵²

Hem Pehlevî iktidarlarını hem de İran İslâm Devrimi'ni algılayan Fereydûn-i Muşîrî, İran'da yaşanan tüm köklü siyasî, toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimlere ve çalkantılara rağmen insanları hayata bağlayan aşkın, sevginin, barışın, iyiliğin ve güzelliğin evrensel mesajını edebî hayatı boyunca her zaman vermeye gayret göstermiştir. O, daima kendisini okuyucusuna karşı sorumlu hissetmiştir. Şairin Şehrîver 1341'de (Ağustos 1962) İran'da yaşanan büyük bir deprem sonrasında kaleme aldığı “*Dîger Zemîn Tohî Est*” (*Artık Yeryüzü Boştur*) adlı şiir, onun insanî ve duygusal yönünü bütün şeffaflığıyla gözler önüne

⁴⁸ Muhammed Cafer Yahakkî, *Çûn Sebû-yi Teşne (Târîh-i Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî)*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Câmî, 1376, 73.

⁴⁹ İsmâil-i Hâkimî, *Edebiyyât-i Mu'âsır-i İrân*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 143; Nimet Yıldırım, “Ferîdûn-i Muşîrî ve Şiiri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, (1998): 48; İsmâil-i Hâkimî, *Edebiyyât-i Mu'âsır-i İrân*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 49.

⁵⁰ Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 91.

⁵¹ Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, 93; Fereydûn-i Muşîrî, *Bâztâb-i Nefes-i Sobhdemân: Kulliyât-i Eş'âr*, 2, Çâp-i Nohom, Tahran: İntişârât-i Çeşme, 1388, 1638-1641.

⁵² Gulamhuseyn-i Yûsufî, *Çeşme-yi Rûşen*, Tahran: İntişarat-i Meharet, 1373, 566-567.

Kına

sermektedir.⁵³ Fereydûn-i Muşîrî'nin "Bahâr râ Bâver Kon" (*İnan Bahara*), *Se Defter* (Üç Defter) ve "Rîşe der Hâk Gozîne-yi Eş'âr" (*Topraktaki Kök Seçilmiş Şiirler*) adlı kitaplarında yer alan söz konusu şiir şöyledir:

دیگه زمین تهیست...

خوابم نمی‌ربود
نقش هزارگونه خیال از حیات و مرگ،
در پیش چشم بود.
شب، در فضای تار خود آرام می‌گذشت
از راه دور، بوسه سرد ستاره‌ها
مثل همیشه، بدرقه می‌گرد خواب را.
در آسمان صاف،
من در پی ستاره خود می‌شرفتم
چشمان من به وسوسه خواب گرم شد...
ناگاه، بنده‌های زمین در فضا گسیخت!
در لحظه‌ای شگرف، زمین از زمان گریخت!
در زیر بستر،
چاهی دهان گشود، در غبار و سیاهی رها شدم.
می‌رفتم آنچنان که ز هم می‌شکافتم!
دردی گران به جان زمین اوفتاده بود
نبضش به تنگنای دل خاک می‌تپید
در خویش می‌گداخت
از خویش می‌گریخت
می‌ریخت، می‌گسست...
می‌کوفت، می‌شکافت...
وز هر شکاف، بوی نسیم غریب مرگ
در خانه می‌شتافت!
انگار، خانه‌ها و گذرهای شهر را
چندین هزار دست
غربال می‌کنند!
مردان و کودکان و زنان می‌گریختند

⁵³ Fereydûn-i Muşîrî, *Se Defter (Ebr u Kûçe, Gonâh-i Deryâ, Bahâr râ Bâver Kon* adlı şiir kitapları bir arada), Çâp-i Sî o Yekom (Çâp-i Cîbî), Tahran: Neşr-i Çeşme, 1390, 266-271; Fereydûn-i Muşîrî, *Rîşe der Hâk Gozîne-yi Eş'âr*, Çâp-i Yâzdehom, Tahran: İntişârât-i Morvârîd, 1391, 109-114; Derya Örs, "Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî", *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 93.

Kına

گفتی که این گروه ز وحشت رمیده را
با تیغ‌های آخته دنبال می‌کنند!
آن شب زمین پیر
این بندی گریخته از سرنوشت خویش
چندین هزار کودک در خواب ناز را،
کوبید و خاک کرد!
چندین هزار مادر محنت‌کشیده را،
در دم هلاک کرد!
مردان رنگ‌سوخته از رنج کار را،
در موج خون کشید.
وز گونه‌شان، تبسم شوق و امید را،
با ضربه‌های سنگ و گل و خاک، پاک کرد!
در آن خرابه‌ها
دیدم که مادری به عزای عزیز خویش
در خون نشسته بود
در زیر خشت و خاک
بیچاره بندبند وجودش شکسته بود
دیگر لبی که با تو بگوید سخن نداشت
دستی که در عزابردد پیرهن نداشت!
زین پیش، جای جان کسی در زمین نبود،
زیرا که جان، به عالم جان بال می‌گشود!
اما در این بلا،
جان نیز فرصتی که برآید ز تن نداشت!
شب‌ها که آن دقایق جانکاه می‌رسد،
در من نهیب زلزله بیدار می‌شود
در زیر سقف مضطرب خوابگاه خویش،
با هر نفس، تشنج خونین مرگ را
احساس می‌کنم.
آواز بغض و غصه و اندوه، بی‌امان
ریزد به جان من
جز روح کودکان فرو مرده در غبار
تا بانگ صبح نیست کسی هم‌زبان من.
آن دست‌های کوچک و آن گونه‌های پاک
از گونه سپیده‌دمان پاک‌تر، کجاست؟

Kına

آن چشم‌های روشن و آن خنده‌های مهر
از خنده "بهار" طربناکتر، کجاست؟
آوخ! زمین به دیده من بیگانه بود!
آنجا همیشه زلزله ظلم بوده است.
آن‌ها همیشه زلزله از ظلم دیده‌اند!
در زیر تازیانه جور ستمگاران
روزی هزار مرتبه در خون تپیده‌اند
آوار جهل و سیلی فقر است و خانه نیست
این خشته‌های خام که بر خاک چیده‌اند!
دیگه زمین تهی‌ست...
دیگر به روی دشت،
آن کودکان ناز
آن دختران شوخ
آن باغ‌های سبز
آن لاله‌های سرخ
آن برّهای مست
آن چهره‌های سوخته از آفتاب نیست
تنها در آن دیار،
ناقوس ناله هاست،
که در مرگ زندگی‌ست!

Artık Yeryüzü (Toprak) Boştur

Uykum cezbetmiyor (çalmıyor)
Hayattan ve ölümden bin çeşit hayal resim
Gözümün önündeydi.
Gece, kendi karanlık ortamında yavaşça geçiyordu
Uzak yoldan, yıldızların soğuk öpücüğü
Her zamanki gibi, uykuyu uğurluyordu.
Gökyüzünün kapısı açık,
Ben kendi yıldızımın peşinden koşuyordum.
Gözlerim uyku vesvesesine ısındı...
Ansızın, alandaki toprağın setleri ayrıldı!
Acayip bir anda toprak zamandan kaçtı!

Kına

Yatağın altındayım,
Bir çukur ağzını açtı,
Taş gibi, toza ve karanlığa atıldım.
Parçalanacak şekilde gidiyordum!
Şiddetli bir ağrı toprağın canına düşmüştü
Nabızı, toprağın gönül sıkıntısı için atıp ızdırap çekiyordu
Kendi kapısını eritiyordu
Kendinden kaçıyor
Döküyordu, ayırıyordu..
Eziyordu, çatlatıyordu..
Her yarıktan, ölümün garip esintisinin kokusu
Evin kapısı acele ediyordu!
Sanki evlerin ve şehrin geçitlerini
Birkaç bin el
Eliyordu!
Erkekler, çocuklar ve kadınlar kaçıyorlardı
Diyorsun ki korkudan ürkmüş bu topluluğu
Çekilmiş kılıçlarla takip ediyorlar!
O gece toprak yaşlı
Bu kaçak tutsak, kendi alın yazısından
Birkaç bin uykudaki nazlı çocuğu,
Ezdi ve gömdü!
Birkaç bin sıkıntıya katlanan anneyi
O anda yok etti!
Beti benzi atmış adamlar kötü olayın azabını,
Kan dalgasında (gölünde) çekti.
Yüzlerinden sevinç ve ümit tebessümünü,
Taş, çamur, toprak darbeleriyle sildi!
O yıkıntılarda
Gördüm ki bir anne kendi kıymetli matemiyle
Kanda oturmuştu
Kuru ve toprak altında
Zavallının vücudu parça parça kırılmıştı
Artık sana söz söyleyecek bir dudak yoktu

Kına

Matemde gömleği yırtacak bir el yoktu!
Bundan önce, birinin can yeri toprakta değildi,
Çünkü can, ruh âlemine kanat açıp uçuyordu!
Fakat bu âfette,
Ruhun da bedenden çıkıp gitmesine bir fırsat yoktu!
O yıpratıcı dakikaların ulaştığı geceler,
Tavanın altında, kendi yatak odasında muzdarip,
Her solukta, ölümün kanlı titremesini
Hissediyorum.
Öfke, gam ve üzüntü göçüğü, merhametsiz
Çullanıyor benim canıma
Tozda sönmüş çocukların canından başka
Sabah ezanı gibi kimse benimle aynı dili konuşamaz.
O küçük ellerinden ve o temiz yüzlerinden
Daha temiz tan ağartılarının cinsi
“Bahar” gülücüğünden daha neşeli
O parlak gözlerin ve o sevgi gülüşlerin nerededir?
Ah! Toprak benim nazarımda suçsuzdu!
Orada her zaman zulüm depremi olmuştur.
Onlar her zaman zulümden sarsıntı (zelzele) görmüşlerdir!
Zalimlerin eziyet mızrabının altında
Günlük bin defa kanda yerlerinden sıçramışlardır
Cehalet göçüğü ve bir fakirlik selidir ve evde bulunmaz
Toprağın üstündekini koparan bu ham kerpiçler!
Artık yeryüzü boştur...
Artık ovanın üstüne,
O güzel çocuklar
O yeşil bahçeler
O kırmızı laleler
O mest kuzular
Güneşten yanmış o çehreler yok
Sadece o diyarda,

Kına

Hayatın ölümündeki feryatların çanı var!⁵⁴

Söylediklerinin, yaptıklarının, yaşadıklarının birbiriyle örtüşmesi ve hayatı boyunca düşünce çizgisini değiştirmemiş olması Muşîrî'nin şair olarak sevilme nedenlerinden biridir. Yakın çalışma arkadaşlarından *Rûşenfikr (Aydın Düşünce)* Dergisi'nin başyazarı Seyyid Hoseyn-i İlhâmî, kaleme aldığı bir yazısında onun ne kadar samimi ve halktan birisi olduğunu, şiiri ile kişiliği arasında en ufak bir çelişki bulunmadığını uzun uzadıya açıklamaktadır.⁵⁵

İranlı aydınların ilgisini çekme, toplumsal yönetmeliklere, sınır dışı toplumsal, siyasî konulara ve dünyadaki keskin akımlara örneğin; İkinci Dünya Savaşı'na ve Vietnam Savaşı'nın acı sonuçlarına oldukça fazla ilgi gösterme, otuz-kırk yıllık dönemde Muşîrî gibi şiir insanlarına da bulaşmıştır. Bu dönemin en meşhur ve en anlamlı şiirleri, savaş konusunda yazılmıştır.⁵⁶ Fereydûn-i Muşîrî de bu dönemde savaş konulu "*Merg-i İnsâniyet*" (*İnsanlığın Ölümü*) adlı şiirini kaleme almıştır. İnsanlık, Muşîrî'nin şiirindeki önemli temel kavramlardan biridir. O, insanlığın ölüm çağında kendi şairliğinin tüm gücünü keyif alarak muhabbetin kalıcı olması; güzelliklerin ve şefkatin değer kazanması için harcamaya çaba göstermiştir.⁵⁷

Fereydûn-i Muşîrî'nin "*Kûç*" (*Göç*) adlı şiirinde şikâyet edip sızlanmasının nedeni yine savaştır.⁵⁸

کوچ

بشر دوباره به جنگل پناه خواهد برد
به کوه خواهد زد
به غار خواهد رفت
تو کودکان را بر سینه می‌فشاری گرم
و همسرت را چون کولیان خانه به دوش
میان آتش و خون می‌کشانی از دنبال
و پیش پای تو از انفجارهای مهیب
دهان دوزخ وحشت گشوده خواهد شد
و شهرها همه در دود و شعله خواهد سوخت

Göç

İnsanoğlu tekrardan ormana sığınacak

Dağa sürülecek

Mağaraya gidecek

Sen çocuklarını içten sıcaklıkla göğse bastırıyorsun

⁵⁴ Fereydûn-i Muşîrî, *Bahâr râ Bâver Kon*, Çâp-i Devâzdehom, Tahran: Neşr-i Çeşme, 1390, 24-29; Muşîrî, *Se Defter*, 266-271; Muşîrî, *Rîşe der Hâk Gozîne-yi Eş'âr*, 109-114.

⁵⁵ Derya Örs, "Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî", *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 93; Fereydûn-i Muşîrî, *Gozîde-yi Eş'âr*, Çâp-i Çehârdehom, Tahran: İntişârât-i Nigâh, 1391, 15-16.

⁵⁶ İsmâil-i Hâkimî, *Edebiyyât-i Mu'âsir-i İrân*, Çâp-i Çehârrom, Tahran: İntişârât-i Esâfir, 1376, 80.

⁵⁷ Mohsen Terakkî, *Yâdgâr-i Mândeğâr Edebiyyât-i Mu'âsir-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, Senendec: Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî, 1384, 174.

⁵⁸ Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, "Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî", *Feslnâme-i Tehkikât-i Ta'limî ve Genâyi-yi Zebân ve Edeb-i Farsi*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî-Vâhed-i Büşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom- Pâyiz 1390, 42.

Kına

Ve eşin için çingeneler gibi sürekli evin omzunda yolculuk ediyorsun (göçebesin)

Ateşin ortasındasın ve arkadan kan çekiyorsun

Ve ayaklarının yanında korkunç patlamalar

Korku cehenneminin ağzı, açılacak

Ve şehirler, hepsi duman ve kıvılcımda yanacak ⁵⁹

Çağdaş İran tarzını benimsemiş yazarlardan Fereydûn-i Muşîrî bazı eserlerinde örneğin; “*Kûçe*”de (*Sokak*) şöhrete kavuşması sebebiyle bazı kişiler tarafından sokak şairi olarak tanınmaktadır. Fereydûn-i Muşîrî’nin en meşhur şiiri olan *Kûçe (Sokak)*, şairin adıyla çağrışım yaptıran bir eser olma özelliği de taşımaktadır. Eseri incelediğimizde, duygu yüklü bu romantik şiirin ne kadar kusursuz bir dille yazıldığını görebiliriz. Bu şiir, sevgisinden emin olan kör kütük bir âşığın duygularına tercüman olmakta aynı zamanda üzüntü verici ve riskli olan aşkın tatlı, masumâne ve ebedî hatırasını da dile getirmektedir.⁶⁰

کوچه

بی تو هفتاب شبی باز از آن کوچه گذشتم ،
همه تن چشم شدم خیره به دنبال تو گشتم ،
شوق دیدار تو لبریز شد از جام وجودم ،
شدم آن عاشق دیوانه که بودم .
در نهانخانهء جانم گل یاد تو درخشید .
باغ صد خاطره خندید ،
عطر صد خاطره پیچید :
یادم آمد که شبی با هم از آن کوچه گذشتیم
پر گشودیم و در آن خلوت دلخواسته گشتیم .
ساعتی بر لب آن جوی نشستیم .
تو همه راز جهان ریخته در چشم سیاهت ،
من همه محو تماشای نگاهت .
آسمان صاف و شب آرام
بخت خندان و زمان رام .
خوشهء ماه فرو ریخته در اب ،
شاخه ها دست بر آورده به مهتاب .
شب و صحرا و گل و سنگ .
همه دل داده به آواز شبا هنگ .
یادم آید تو به من گفتی: " از این عشق حذر کن!
لحظه ای چند بر این اب نظر کن!
آب، آیینهء عشق گذران است ،
تو که امروز نگاهت به نگاهی نگران است!
باش فردا که دلت با دگران است!
تا فراموش کنی، چندی از این شهر سفر کن!
با تو گفتم: " حذر از عشق؟ ندانم
سفر از پیش تو؟ هرگز نتوانم ،

⁵⁹ Fereydûn-i Muşîrî, *Bâztâb-i Nefes-i Sobh-demân: Kulliyât-i Eş'âr*, 2, Çâp-i Nohom, Tahrân: İntişârât-i Çeşme, 1388, 497.

⁶⁰ Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Feslnâme-i Tehkikât-i Ta'limî ve Genâyî-yi Zebân ve Edeb-i Farsi*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Bûşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom- Pâyiz 1390, 32; Fereydûn-i Muşîrî, *Ebr u Kûçe*, Çâp-i Sîzdehom, Tahrân: Neşr-i Çeşme, 1390, 104-108; Nurgül Kına, *Fereydûn-i Muşîrî ve Çağdaş İran Şiiri*, Ankara: İraniyat Yayınları, 2018, 79-82.

Kına

نتوانم .
روز اول که دل من به تمنای تو پر زد
چون کبوتر لب بام تو نشستم
تو به من سنگ زدی! من نه رمیدم نه گسستم . "
باز گفتم که: " تو صیادی و من آهوی دشتم!
تا به دام تو در افتم همه جا گشتم و گشتم!
حذر از عشق، ندانم، نتوانم . "
اشکی از شاخه فرو ریخت!
مرغ شب ناله تلخی زد و بگریخت!
اشک در چشم تو لرزید
ماه بر عشق تو خندید!
یادم آید که دگر از تو جوابی نشنیدم .
پای در دامن اندوه کشیدم .
نگسستم، نرمیدم ...
رفت در ظلمت غم آن شب و شبهای دگر هم!
نه گرفتی دگر از عاشق آزرده خبر هم!
نه کنی دیگر از آن کوچه گذر هم ...!
بی تو اما، به چه حالی من از آن کوچه گذشتم ...

Sokak

Sensiz, mehtaplı bir gecede tekrar o sokaktan geçtim,
Bütün bedenimle göz oldum, şaşkın şaşkın senin peşinden arandım,
Seni görme arzusu dolup taşı vücudumun kadehinde,
Yine o çılgın âşık oldum.

Gönlümün mezarında senin hatıranın çiçeği parladı.
Yüz hatıranın bahçesi güldü,
Yüz hatıranın kokusu sardı:
Bir gece birlikte o sokaktan geçtiğimiz aklıma geldi
Kanatlandık ve o inzivada sevgili olarak dolaştık

Bir saat o çayın ucunda oturduk.
Sen, siyah gözlerine dünyanın tüm sırrı dökülmüş,
Ben hep, bakışını izlemekten mahvolmuş.

Gökyüzü açık, gece sessiz
Talih, güleç ve zaman, itaatkâr
Ayın salkımları suya dökülmüş,
Dallar mehtaba el kaldırmış
Gece, ova, çiçek ve taş
Hepsi bülbülün sesine gönül vermiş

Hatırlıyorum, sen bana:

- "Bu aşktan sakın!

Birkaç dakika bu suyun üstüne bak!

Su, gelip geçici aşkın aynasıdır,

Senin bugünkü bakışın kaygılı bir gözedir!

Yarın olsun, gönlün başkalarıyla!

Unutasin diye bir süre bu şehirden ayrılı!" demiştin.

Sana söyledim: "Aşktan uzak durmak mı? - Bilmem

Senin yanından ayrılmak mı? Asla yapamam,

Kına

Yapamam!
Kalbimin seni arzulararak kanat çırpıtığı ilk gün
Güvercin gibi, senin çatının ucuna oturdum
Sen bana taş attın! Ben ne ürkütüm ne de ayrıldım...”
Yine dedim ki: “Sen bir avcısın, ben de ova ceylanıyım
Senin tuzağına düşmek için her yeri dolaştım ve dolandım!
Aşktan vazgeçmeyi bilmem, yapamam!”
Daldan bir gözyaşı aşağı düştü
Gece kuşu, acı bir inilti çıkardı ve kaçtı...
Gözyaşı senin gözünde titredi,
Ay, senin aşkına güldü!
Artık senden hiçbir cevap duymadığım aklıma geliyor.
Ayağı, kederin eteğine çektim.
Ayrılmadım, korkmadım.
Gitti kederin karanlığında, o gece ve diğer geceler de!
Artık incinmiş âşıktan haber de almadın!
Artık o sokaktan da geçmedin...
Sensiz, fakat ne halde ben o sokaktan geçtim!⁶¹

2.1. Muşîrî'nin Klâsik, Nîmâ Tarzı Şiirle ve Diğer Şairlerle Olan İlişkisi

Fereydûn-i Muşîrî'nin çocukluğundan beri çok şiir okuduğundan ve genellikle o şiirleri ezberlediğinden bahsetmiştik. Onun edebî karakterinin gelişmesinde aldığı terbiye ve yetiştiği aile ortamının önemi büyüktür. Muşîrî doğduğunda, Nîmâ'nın *Efsâne* adlı şiirinin meşhur oluşunun üzerinden dört yıl geçmiştir. Yeni şiir devri başlamıştır, ancak o kadar revaçta olmamıştır. O dönemde, şiirde klâsik bir zihniyet hâkim olmuştur. 1320 hş./1942 yılına kadar edebî meclislerde ve toplantılarda yeni şiir okunmamıştır. Eğer bir şair bazen bir toplantıda Nîmâ tarzında şiir okursa başkalarının alay konusu olabilmektedir. Muşîrî büyürken aynı zamanda yeni Fars şiiri de gelişmektedir. 1325 hş./1942 yılında İran Yazarlar Kongresi kurulana kadar yeni şiir açıkça savunulmamıştır. O yıldan sonra, yavaş yavaş şairler ve edebiyat hocaları başka bir bakış açısı, yöntem ve üslupla şiir yazabileceklerini kabul etmişlerdir. O zamanlarda Muşîrî'nin yetiştiği çevre klâsik şiiri benimsemiştir. Muşîrî o yıllarda sadece Sa'dî-yi Şîrâzî, Hâfız-i Şîrâzî ve Firdevsî'yle tanışmıştır. Onun okuryazar bir ailede yetişmesi, kendisini en iyi şekilde geliştirmesi açısından büyük bir nimet olmuştur. Muşîrî, gençliğinde gazel kalıbında aşk şiirleri yazarak kendini denemiştir. O, ilk şiir kalıpları hakkında şunları söylemektedir: “Ben gazele âşıktım ve şiirin bu romantik dilini çok seviyordum. Ama ben gazel okumaya az, çok nadir heveslenmişimdir. Doğrusu ben ne gazel okudum ne de yazdım. Tanınmış olan gazellerim bir elin parmaklarından fazla değildir ve onlar da gazel sayılmaz. Gazelin anlaşılır bir tarz olduğuna ve eski şiirde özellikle Sa'dî-yi Şîrâzî, Hâfız-i Şîrâzî ve Mevlâna'nın şiirlerinde mükemmellik zirvesine ulaştığına ve yüksek makamlı bu üç şairden sonra güzel ve mükemmel gazelin Anka Kuşu ve Simya gibi ortaya çıktığına inanıyorum. Sâ'dî, Hâfız-i Şîrâzî ve Mevlâna gazeli gökyüzüne çıkardılar ve gazelin merdivenlerinden yukarı çıktılar. Fakat bu gerçek, ben ve benim gibilerin kulağına nasıl geldi? Sebebi, şairlik mahlâsını bilmeden gazele, yakıcı o aşk gazeline başlamamdı. Hatta bir

⁶¹ Muşîrî, *Ebr u Kûçe*, 104-108; Kına, *Fereydûn-i Muşîrî ve Çağdaş İran Şiiri*, 79-82.

Kına

mecmua ve küçük bir divan düzenlemiştim ve gazel yazmaya karar vermiştim. Yeni şiirle tanıştıktan sonra gazel yazmayı tamamen bıraktım ve bundan dolayı kendime çok minnettarım. Çünkü gazel alanı, Anka Kuşu'nun alanı gibiydi yani ulaşılamayan bir noktadaydı."⁶²

Hûşeng-i İbtihâc'ın şiirleri ve özellikle de gazelleri oldukça açık ve şiir musikisi açısından seçkin, aynı zamanda başarılı eserlerdir. Eserlerinde, iç dünyasının derinlikleri ve lirik tarzı yer almaktadır. 1337 hş./1956 yılında yayınladığı "*Sorme-yi Horşîd*" (*Güneşin Sürmesi*) adlı şiir mecmuasıyla birlikte eski döneme ait birtakım deneyimleri başarıyla sonuçlandırdığını ve bütün bunlara dayanarak iyi bir birikim elde edip kahramanlık şiirleri ve sosyal içerikli şiirler dalında belli düzeylere varan çizgiler yakalamıştır. Fereydûn-i Tevellelî'nin gazel ve çargâh tarzını takip eden kişiler arasında Hûşeng-i İbtihâc'tan başka Fereydûn-i Muşîrî ve Muhammed-i Zoherî'nin de anılması gerekir. Bu şairler de, ilk eserlerinde lirik şiirin ve gazel türünün örneklerine yer vermişlerdir.⁶³

Fars şiirinde bir yol gösterici olan Nîmâ Yûşic'in, 1299 hş./1920'lerden itibaren İran şiirine damgasını vurduğunu ve çağdaş İran şiirin kurucusu kabul edildiğini daha önce belirtmiştik. Nîmâ Yûşic'in 1299-1319 hş./1920-1940 yılları arasında *Efsâne* adlı şiiriyle yeni şiir akımını (movc-i şi'r-i nov) başlattığı etki, uzun süredir yenileşmeye karşı direnen İran Edebiyat Dünyası'nın çok kısa sürede gelenekçi şiirden (şi'r-i sonnetgerâ) yenilikçi şiire (şi'r-i novgerâ) geçmesine yol açmıştır.⁶⁴ Eserlerini, atalarının ve çağdaşlarının şiirlerinden ayıran şey; onun düşünce dünyası olmuştur. Şiir dilinin anlaşılabilirlikte olmaması, şiirin akıcı ve anlaşılır olduğunu göstermemektedir. Yeni eğilimcilerin bir kısmı, Nîmâ'dan daha net bir şekilde gelecek nesle tarzlarını açıklamaktadırlar. Örneğin; Fereydûn-i Tevellelî, Mehdî-yi Ehâvân-i Sâlis, Fereydûn-i Muşîrî, Siyâvuş-i Kesrâyî bu şairler arasında yer almaktadırlar. Nîmâ'nın şiirindeki kıvrılma ve ara sıra fasihlik esaslarından uzaklaşma, diğer şairlerle şiir dilleri karşılaştırıldığında açık bir şekilde görülmektedir.⁶⁵

Çocukluk yıllarında şiirle ilgilenmeye başlayan Fereydûn-i Muşîrî, önceleri klâsik tarzda şiir yazarken daha sonra yeni şiir tarzını benimsemiş ve ikisinin ortasında bir yol izlemiştir.⁶⁶ Onun şiirlerinde düşünce yapısı aynı olsa da biçim açısından Nîmâ tarzına ve düşünce bakımından sosyal alanlara yönelişler görülmektedir.⁶⁷ Muşîrî'nin, Nîmâ ile tanışması günümüz şiir akımına girmesine neden olmuştur. Muşîrî, Nîmâ'nın şiirini çok iyi anlamasa da arûz tefilelerinin yapısını bozmayı, satır hizalamasını değiştirmeyi ve kendini yenilikçiler kategorisine dâhil etmeyi başarmıştır. Nîmâ tarzı şiir ve eski şiir arasındaki boşluğu Muşîrî'nin şiirlerinin doldurduğunu söyleyebiliriz. O yıllarda Muşîrî, Nîmâ ve eserleri hakkında *Rûşenfîkr* Dergisi'nde birçok şey yazmıştır. Nîmâ Yûşic, şiirleri hakkında Muşîrî'yle konuşmuş; onu kendi şiirinin özünü ve yenilikçi değişimin sebebiyle tanıştırmaya çalışmıştır. Muşîrî şiirlerini, Nîmâ şiirinin ilkelerine dayanarak yazmaya çalışmıştır. O, bu konu hakkında şöyle demektedir: "*Nîmâ'dan iki şey öğrendim fakat eski şiire olan ilgimden dolayı kendi yoluma devam ettim. Hâfız-i Şîrâzî, Sâ'dî-yi Şîrâzî, Firdevsî ve diğer büyük*

⁶² Sara Zemanî, "Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî", Pâyânnâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd, 1390, 26.

⁶³ Muhammed Cafer Yahakkî, *Çûn Sebû-yi Teşne (Târîh-i Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî)*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Câmî, 1376, 110.

⁶⁴ Yahakkî, *Çûn Sebû-yi Teşne (Târîh-i Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî)* 86-100; Derya Örs, "Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî", *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 89.

⁶⁵ Gulamhuseyn-i Yûsufî, *Çeşme-yi Rûşen*, Tahran: İntişarat-i Meharet, 1373, 488.

⁶⁶ Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, 246.

⁶⁷ İsmâil-i Hâkimî, *Edebiyyât-i Mu'âsır-i İrân*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376, 75.

Kına

şairlere saygı gösterdiğimiz ve hayranlık duyduğumuz sürece böyle bir geçmişi kesip atamayız. İlk olarak Nîmâ Yûsic'ten hayata ve doğaya nasıl bakmam gerektiğini öğrendim. Bu çok önemli bir konudur. Ayrıca Nîmâ Yûsic'ten, Firdevsî ya da Mevlâna gibi mesnevî şeklinde birkaç bin beyti eşit ve birbirinin karşısındaki mısralarda yazmak ya da gazeldeki gibi beyit ve kafiye sürekli tekrarlamak yerine onun önerdiği serbest kalıplarda şiir yazabilmeyi öğrendim. Hem kısa hem de uzun mısralarda sözümün bittiği her yerde durabileceğimi ve kendimi özel bir kalıpla sınırlandırmamayı öğrendim.”⁶⁸

Fereydûn-i Muşîrî, şiirleriyle birçok genci Nîmâ Yûsic'in şiir akımına çekmeyi başarmıştır. O yıllarda, birçok şair Fereydûn-i Muşîrî'yle bağlantı kurmuştur. Muhammed Huseyn-i Şehriyâr, Nîmâ Yûsic, Nâdir-i Nadîrpûr, Menûçeher-i Âteşî, Hûşeng-i İbtihâc, Simûn Behbahânî, Fereydûn-i Tevellelî, Siyâvuş-i Kesrâyî, Mehdî Ehâvân-i Salîs, Muhammed Rızâ Şefî'î-yi Kedkenî, Muhammed-i Zoherî, Furûg-i Ferruhzâd vb. şairler. Fereydûn-i Muşîrî'nin, Fereydûn-i Tevellelî'nin etkisi altında kaldığı inkâr edilemez. Bu etkilenme, Fereydûn-i Tevellelî'nin konuşma biçimi ve tarzından çok şairin düşünce tarzının sonucudur. Alî Bâbâ-yi Çâhî'nin anlattığına göre, Fereydûn-i Muşîrî ve Nâdir-i Nadîrpûr, Fereydûn-i Tevellelî'nin şiirinin şekillenmesinde etkili olmuşlardır. Alî Bâbâ-yi Çâhî ölüm, suç vb. merkezî bileşenleri bu etkilenmenin zemini olarak görmekte ve Muşîrî'nin etkilendiği bu tarzı seçmesiyle ilgili de şu cümleleri ifade etmektedir: “*Muşîrî, yavaş yavaş Fereydûn-i Tevellelî'nin ölüm düşüncelerinden kendini kurtarıyor, sevgi diliyle konuşuyor ve yetkililere nasihat ediyordu. Muşîrî, evrendeki olguların sade ve yalın anlatımları sebebiyle, Fereydûn-i Tevellelî'nin müttefikleri kategorisinde yer aldığına inanıyordu.*”⁶⁹

Bir önceki dönemde öne çıkmış olan Menûçeher-i Şeybânî, Siyâvuş-i Kesrâyî, Menûçeher-i Âteşî, İsmâîl-i Şâhrûdî kendi tarzlarını devam ettirmiş ve şiirlerini olgunlaştırma yolunda önemli ilerlemeler sağlamışlardır. Bu tarzlarını devam ettirmeleriyle aynı zamanda Nîmâ tarzının yaygınlaşması ve güçlenmesi yolunda da önemli adım atmışlardır. Daha önceki dönemde, daha çok gazel tarzında şiir yazmış olan Nusret-i Rahmânî ve Fereydûn-i Muşîrî gibi şairler bazı şiirlerinde sosyal konuları anlamaya yönelmişlerdir.⁷⁰

Muşîrî, *Rûşenfikr* Dergisi'nin *Heft Târ Çeng* sayfasını yönettiği zaman birçok genç şair şiirlerini ona göndermiştir. Onlardan biri de, Menûçeher-i Âteşî'dir. 1956/1961 (1334-1339 hş.) yılları arasında Menûçeher-i Âteşî'nin şiirleri *Rûşenfikr* Dergisi'nde yayınlanmıştır. Elbette Menûçeher-i Âteşî'nin şiirleri Fereydûn-i Muşîrî tarafından uygun görüldüğünde dergide yayınlanmıştır. Menûçeher-i Âteşî, Nîmâ'nın öğrenciliğine tamamen teslim olduktan sonra Fereydûn-i Muşîrî, Menûçeher-i Âteşî'ye “*Sen de yoldan çıktın*” diyerek şiirlerinden hoşlanmadığını belirtmiştir. Ama elinden geldiği kadar onu korumaya da çalışmıştır. Şair ve üstat Muhammed Rızâ Şefî'î-yi Kedkenî, Fars şiirini dönemlere ayırırken 1340 hş./1962'li yılların başlamasıyla birlikte şiir tarzında önemli yenilikler ve köklü değişimlerin yaşandığını ifade etmektedir. Gençlik dönemlerinde yeni şiirlerini yazmaya başlayan bir önceki dönem şairleri arasında Mehdî-yi Ehevân-i Sâlis, (ö.1369 hş./1990) Ahmed-i Şâmlû, (ö.1379 hş./2000) Fereydûn-i Muşîrî, (ö.1379 hş./2000) Hûşeng-i İbtihâc, Siyâvuş-i Kesrâyî (ö.1374 hş./1995) bu dönemin ortalarına kadar çalışmalarını sürdüren Nîmâ Yûsic, (ö.1338 hş./1959) Muhammed-i Zoherî, (ö.1373 hş./1994) ve şairliğinin ilk dönemi bu dönemle birlikte başlayan, tecrübe birikimi devresini yaşayan Furûg-i Ferruhzâd, (ö.1345 hş./1966) Fereydûn-i

⁶⁸ Sara Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, Pâyânâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd, 1390, 26,27.

⁶⁹ “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 27.

⁷⁰ Muhammed Cafer Yahakkî, *Çün Sebû-yi Teşne (Târih-i Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî)*, Çâp-i Çehârom, Tahran: İntişârât-i Câmî, 1376, 110.

Kına

Tevellelî, (ö.1364 hş./1985) Gulçîn-i Gilânî (ö. 1351 hş./1972) Pervîz Nâtil-i Hânlerî, (ö.1369 hş./1990) Nusret-i Rahmânî (ö.1389 hş./2010) ve İsmâil-i Şâhrûdî (ö.1360 hş./1981) yer almaktadır.⁷¹

2.2. İlk Şiiri

Yirmi sekiz Mordâd Devrimi'nin bastırılmasından sonra Fars şiirinde üç akım ortaya çıkmıştır: Sosyal ve inkılapçı romantizm, romantik romantizm ve sembolizm. Fereydûn-i Muşîrî, eserlerini sade bir dille sevgi ve dostluktan söz etmeye çalışan romantik romantizme ait tarzla kaleme alınmıştır.⁷² Fereydûn-i Muşîrî'nin ilk şiir mecmuası, 1334 hş./1955 yılında *Nâyâfte* (*Bulunmamış*) adıyla, daha sonraki baskılarında ise *Teşne-yi Tûfân* adıyla yayımlanmıştır.⁷³ *Teşne-yi Tûfân*'da (*Fırtınaya Susamış*) yer alan şiirlerinin önemli bir bölümü şairin gençlik dönemine ait şiirleridir. Bu kitaptaki altmış sekiz şiir genellikle heyecan, aşk ve duygu yüklü dizelerden oluşmaktadır ayrıca bu şiirler onun inzivaya çekildiğini gözler önüne sermektedir. *Berghâ-yi Sefîd-i Defter-i Men*⁷⁴ (*Defterimin Beyaz Sayfaları*), *Âyîne-i Şikeste*⁷⁵ (*Kırık Ayna*), *Kârvân* (*Kervan*), *Hemzebân*⁷⁶ (*Aynı Dili Konuşan/Kafa Dengi*), *Âheng-i Âşinâ*⁷⁷ (*Tanıdık Ahenk/Bilinen Beste*) adlı şiirler bu tarzda yazılmış şiirlere örnek olarak verilebilir. Şairin *Nâyâfte* (*Bulunmamış*) ve *Gonâh-i Deryâ* (*Denizin Günahı*) adlı eserlerinde de aşk ve sevgiyi konu alan gazeller önemli yer tutmaktadır.⁷⁸

Şairler arasında her zaman yazılan ilk şiir, gençliğin ilk hatıraları gibi canlı ve kalıcı olma özelliğini korumuştur. Fereydûn-i Muşîrî'nin ilk şiiri, İran'ın en önemli tarihi olaylarından biri hakkındadır. El yazısı ile yazılmış olan ilk şiir mecmuası, altmış bir kıta gazel, çârpâre, beşli (beş dizeli manzume), mesnevî, kaside ve rubaî dörtlükten oluşan küçük bir kitapçıktan oluşmaktadır. Bu kitabın ilk sayfasında, Fereydûn-i Muşîrî'nin şu notu bulunmaktadır: Muşîrî'nin on altı yaşındayken derleyip yazdığı şiir defteri "*İmzâ*" (*İmza*)'dır. Birinci Dünya Savaşı'nın buhranlı döneminin ve İran'ın müttefik devletler tarafından işgal edildiği yılın 1321 hş./1942 olduğundan bahsetmiştik. Fereydûn-i Muşîrî ekmek krizi döneminde yani 1321 hş./1942 yılında Meşhed'deydi ve bu olaylardan haberdardı. Onun 17 Âzer 1321 hş./ 8 Aralık 1942 tarihinde teması; ekmek, açlık ve savaş olan şiirlerden biri şudur:

⁷¹ Sara Zemanî, "Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî", *Pâyânnâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd*, 1390, 27.

⁷² Ahmedî ve Zemanî, "Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî", 34-35.

⁷³ Nimet Yıldırım, "Ferîdûn-i Muşîrî ve Şiiri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, (1998): 47; Mehdi Momtehî ve Leyla Hoşkâm, "Berresî-yi Mezâmîn-i Eş'âr-i Âşikâne-i Fereydûn-i Muşîrî u Nezâr Kabbânî", *Motâle'ât-i Edebîyât-i Tetbikî*, 7, sy. 27, Pâyîz (1392): s. 56; Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, "Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî", *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta'limî ve Genâyi-yi Zebân ve Edeb-i Farsi*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Bûshehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom- Pâyîz 1390, 34.

⁷⁴ *Berghâ-yi Sefîd-i Defter-i Men* adlı şiirin tamamı için bakınız: Fereydûn-i Muşîrî, *Teşne-yi Tûfân*, Çâp-i Sevvom, Tahran: İntişârât-i Sohen, 1385, 21-22.

⁷⁵ *Âyîne-i Şikeste* adlı şiirin tamamı için bakınız: Muşîrî, *Teşne-yi Tûfân*, 46-48.

⁷⁶ *Hemzebân* adlı şiirin tamamı için bakınız: Muşîrî, *Teşne-yi Tûfân*, 134-137.

⁷⁷ *Âheng-i Âşinâ* adlı şiirin tamamı için bakınız: Muşîrî, *Teşne-yi Tûfân*, 146-148.

⁷⁸ Ahmedî ve Zemanî, "Berresî-yi Ârmânşehr der Eş'âr-i Fereydûn-i Muşîrî", 34; Fereydûn-i Muşîrî, *Rîşe der Hâk Gozîne-yi Eş'âr*, Çâp-i Yâzdehom, Tahran: İntişârât-i Morvârîd, 1391, 39; Fereydûn-i Muşîrî, *Gonâh-i Deryâ*, Çâp-i Yâzdehom, Tahran: Neşr-i Çeşme, 1391, 7-8; Sara Zemanî, "Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî", *Pâyânnâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd*, 1390, 22.

Kına

کودکی رفت و جوانی آمد
حیف کاین جنگ جهانی آمد
هر طرف جنگ پی مشتی خاک
هر طرف ناله رود بر افلاک
نه بود نان ز برای خوردن
نه بود گور برای مردن
ملت ما که حسابش پاک است
سینه اش از غم و هستی چاک است
ملت گرسنه ایرانی
می دهد جان ز برای نانی
هفده آذر آن روز مهیب
که برون شد ز همه صبر و شکی
سوی مجلس همه بردند هجوم
آه از آن شورش و ویرانی شوم
یک طرف داد که نان می خواهیم
یک طرف ناله امان می خواهیم
چون ندادند به حرف کس گوش
ملت از ناله درآمد به خروش
پس همه دست به غارت بردند
مال مردم به شرارت بردند
زین خیر گشت چو آگاه قوام
دید با دست خود افتاده به دارم
گفت با ارتشیان آن بدکار
که ببايد شدن آماده کار
عدهای کشته و دل ریش شدند
عدهای مفلس و درویش شدند
این سخن ها که فریدون گفته
صد هزارانش بود ناگفته .

Çocukluk gitti ve gençlik geldi
Ne yazık ki bu Dünya Savaşı gelip çattı
Her tarafta bir avuç toprak için savaş
Her tarafta inleme sesi göklere kadar çıkıyor
Ne yemek için ekmek vardı
Ne de ölmek için mezar vardı
Bizim milletimizin bir suçu olmadığı halde
Göğsü gamlı ve vücudu parçalanmıştır
İran Milleti aç
Bir lokma ekmek için can veriyor
O korkunç on yedi Âzer gününde
Herkesin sabrı tükenmişti
Ah o isyandan ve talihsiz yıkımdan
Herkes meclise hücum etti
Bir taraftan ekmek istiyoruz feryadı
Bir taraftan can güvenliği istiyoruz feryadı
Kimseyi dinlemedikleri için
Milletin feryadı kükreyişe dönüştü
Sonra herşeyi talan etmeye başladılar

Kına

Milletin malını kötülükle aldılar
Kavam, bu durumdan haberdar olunca
Kendi ayağıyla tuzağa düştüğünü anladı
O rezil orduya:
“Hazırlanmamız gerekiyor” dedi.
Bazı insanlar katledildi ve yürekleri yandı
Bazıları da yenilip fakirleştiler
Bu sözleri Ferîdûn söyledi
Yüz bin tanesini de henüz söylememiş.

Muşîrî'nin, çocukluk ve gençlik döneminin şiirleri hakkında yazdığı çok ilgi çekici yazıları bulunmaktadır. Bu yazıların bir kısmını beş, altı yaşındayken mağazaların tabelâlarını okuduğu bölümde belirtmiştik. Şimdi, burada şairin başka bir yazısına da bakalım: “Beş, altı yaşındayken, okula gitmeden önce mağazalardaki tüm tabelâların ve kitapların isimlerini doğru okuyordum. On, on bir yaşındayken de kompozisyon konularının bazılarını nazım şeklinde yazardım. On altı yaşındayken, lisede hepsi o zamanki el yazım olan duygu dolu gazel mecmuaları düzenlemiştik. Yirmi yaşındayken, bütün varlığımla bağlı olduğum annemi kaybettim. Onun ölümüyle gözyaşlarımı sözcüklere döktüm ve bir şiir yazdım. Büyük kardeşim Mansur, bu şiiri okuduktan sonra bana bir mektup yazdı. O mektupta “Sen şiirde bir dahisin. Bunu kardeşim olduğun için söylemiyorum...” yazıyordu. Ama kendimin uzun, belki de sonsuz bir yola adım attığını biliyordum. Benim şiirlerime renk ve güzellik katan şey, duygularımdaki samimiyet ve içtenlikti.”⁷⁹

Muşîrî notlarında, çocukluğunda yaptığı yaramazlıkları ve bir zamanlar kardeşine şiir diliyle yaptığı şakaları da yazmıştır. O, kardeşi Menûçehr için yazdığı şiiri şöyle anlatmaktadır: “Dokuz yaşındayken, kardeşim akrabaların ya da komşuların küçük kızıyla konuştuğunda ya da oyun oynadığında bizim onunla “Bu senin karındır” diye alay ettiğimizi, kardeşimin bu lâfa kızdığını ve bizimle kavga etmeye geldiğini hatırlıyorum. O günlerde kardeşim için hâlâ aklımda olan bu şiiri yazdım:

منوچهر دارد دو میلیون عيال
ز سمت جنوب و ز سمت شمال
هم از مشرق و مغربش گفتگوست
که پیدا کند چند صاحب جمال.

Menûçehr'in iki milyon tane eşi var
Hem güneyden hem kuzeyden
Doğu ve batıyla da konuşuyor
Birkaç güzellik sahibi bulmak için.

Muşîrî: “Bu vezni seçme nedenim, rahmetli amcam Tuğgeneral Hüseyin Muşîrî-yi Efşâr'ın, bize geldiğinde onun için Şâhnâme okumamı istemesi ve o zamanlar mütekârib bahrini solumamdı” şeklinde ifade etmektedir.

Muşîrî'nin, ilk şiiri hakkındaki başka bir ifadesi de şöyledir: “Söylediğim ilk şiir “Ferdâ-yi Mâ” (Bizim Yarınımız) adlı şiirdi. O zamanlar rahmetli Cihângîr Tefazzülî'nin İrân-i Mâ adlı bir gazetesi vardı. İlk iki, üç siyasî makale sayfası hariç bu gazetenin diğer sekiz sayfası edebî konulara aitti ve bu gazetede daha çok Victor Hugo, La Martin, Andre Movva gibi Fransız yazarların çevirileri vardı. Ben her hafta, İrân-i Mâ'yi alıp okurdum. O zamanlar bu haftalık dergide, Muhammed Huseyn-i Şehriyâr'ın şiirleri yayınlanıyordu ve

⁷⁹ Zemanî, “Kitâbsînâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 22-23.

Kına

insanlar onu milli şair olarak anıyorlardı. Bu gazetede, Fereydûn-i Tevellelî'den de sürekli şiir yayınlanıyordu. Mehdi Hamîdi-yi Şîrâzî ve Ebu'l Hasan Vezîrî'den, sonraları da Nâdir-i Nâdirpûr'dan şiirler yayınlanıyordu. Ben de şiir yazmaya çok hevesliydim. “Ferdâ-yi Mâ” adlı ilk şiirimi, o haftalık dergiye gönderdim. Dergide iyi ve uygun bir yerde, oldukça geniş ve güzel bir şekilde yayınlandı. Ertesi hafta okurlar sütununda bana hitaben şöyle yazılmıştı: “Fereydûn-i Muşîrî Bey, göndermiş olduğunuz şiir geçen sayıda yayımlandı. İran-i Mâ Dergisi'nin yayın kurulu toplantısında büyük bir ilgi gördü. Tekrar sizin şiirlerinizi yayınlayabilirsek çok memnun oluruz.” “Şairliğin başlangıcında, bir öğrenci olarak böyle bir adım atmamdan ve bunun istediğim başlangıç olmasından dolayı havalara uçtum.”

Belki Muşîrî, Nîmâ ve şiiriyle tanışmamış olsaydı çeşitli gazeller bile yayınlatabirdi ve deneyimlerini gazel alanında okurlarına sunabilirdi. “Ferdâ-yi Mâ” adlı şiir, daha sonra Fereydûn-i Muşîrî'nin şiir mecmuasında da yayınlanmıştır. Bu şiirden sonra Muşîrî'nin birçok şiiri, edebiyat ve sanat dergilerinde yayımlanmaya başlamıştır. Muşîrî, sonraki yıllarda bazı dergilerdeki edebiyat sayfalarının editörlük görevini de üstlenmiştir.⁸⁰

2.3 Eserleri

Muşîrî, yaklaşık altmış dört yıl süren edebî hayatı boyunca yirmi iki şiir kitabı ve iki derleme kitap yayımlamıştır. Eserleri gerek karışık şiir seçkileri, gerek bağımsız ve bir arada basımlar şeklinde pek çok kez yeniden yayımlanmıştır. Aşağıda bu eserler ilk basım tarihlerine göre sırasıyla aşağıda verilmiştir:

1. *Teşne-yi Tûfân (Fırtınaya Susamış)*, İntişârât-i Safî Alişâh, Tahran 1334 hş./1955.
2. *Gonâh-i Deryâ (Denizin Günahı)*, İntişârât-i Nîl, Tahran 1335 hş./1956.
3. *Nâyâfte (Bulunmamış)*, İntişârât-i Safî Alişâh, Tahran 1336 hş./1957. *Teşne-yi Tûfân*'a eklenmiş yeni şiirlerle birlikte.
4. *Ebr (Bulut)*, Tahran 1340 hş./1961. Şairin kendisi tarafından yayımlanmıştır.
5. *Ebr u Kûçe (Bulut ve Sokak)*, İntişârât-i Nîl, Tahran 1346 hş./1967. *Ebr*'e eklenmiş yeni şiirlerle birlikte.
6. *Bahâr râ Bâver Kon (İnan Bahara)*, İntişârât-i Nil, 1347 hş./1968.
7. *Pervâz bâ Horşîd (Güneşle Uçuş)*, İntişârât-i Safî Alişâh, 1348 hş./1969. *Teşne-yi Tûfân*, *Gonâh-i Deryâ*, *Ebr u Kûçe*, *Bahâr râ Bâver Kon*'daki şiirlerden seçki.
8. *Bergozîde-yi Eş'âr (Şiir Seçkileri)*, İntişârât-i Bâmdâd, Tahran 1349 hş./1970. *Teşne-yi Tûfân*, *Gonâh-i Deryâ*, *Ebr u Kûçe*, *Bahâr râ Bâver Kon*'daki şiirlerden seçki.
9. *Ez Hâmûşî (Suskunluktan)*, İntişârât-i Zemân, Tahran 1356 hş./1978. İslâm devriminden bir yıl önce, on yıl suskun kaldıktan sonra yazdığı ilk şiir kitabıdır.
10. *Gozîne-yi Eş'âr (Seçilmiş Şiirler)*, İntişârât-i Morvârid, Tahran 1364 hş./1985. *Teşne-yi Tûfân*, *Gonâh-i Deryâ*, *Ebr u Kûçe*, *Bahâr râ Bâver Kon* ve *Ez Hâmûşî*'deki şiirlere ek olarak on beş yeni şiirle birlikte.
11. *Morvârid-i Mihr (Sevgi İncisi)*, Neşr-i Çeşme, Tahran 1365 hş./1986.
12. *Âh Bârân (Ah yağmur)*, Neşr-i Çeşme, Tahran 1367 hş./1988.
13. *Ez Diyâr-i Âştî (Barış Diyarından)*, Neşr-i Çeşme, 1371 hş./1992.

⁸⁰ Zemanî, “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, 23-24.

Kına

14. *Bâ Penc Sohenserâ (Beş Şairle Birlikte)*, Neşr-i Âsâr, Tahran 1372 hş./1994.
 15. *Se Defter (Üç Defter)*, Neşr-i Çeşme, Tahran 1373 hş./1994. *Gonâh-i Deryâ, Ebr u Kûçe ve Bahâr râ Bâver Kon* adlı şiir kitapları bir arada.
 16. *Lahzehâ ve Ehsâs (Anlar ve Duygular)*, İntişarat-i Sohen, Tahran 1376 hş./1997.
 17. *Yek Âsmân Perende (Bir Gökyüzü Kuş)*, İntişârât-i Senâyî, 1376 hş./1997. (Bu seçki Amerika’da basılmıştır.)
 18. *Zibâ-yi Câvidâne (Sonsuz Güzel)*, İntişârât-i Sohen, Tahran 1376 hş./1997. *Teşne-yi Tûfan, Gonâh-i Deryâ, Ebr u Kûçe, Bahâr râ Bâver Kon, Ez Hâmûşî, Morvârîd-i Mihr, Âh Bârân, Ez Diyâr-i Âştî, Bâ Penc Sohenserâ, Lahzahâ ve Ehsâs*’daki şiirlerden seçki.
 19. *Âvâz-i Ân Perende-yi Gamgîn (O Gamlı Kuşun Şarkısı)*, Neşr-i Çeşme, Tahran, 1377 hş./1998.
 20. *Şikuftehâ ve Rostenhâ (Açmalar ve Bitmeler)*, İntişârât-i İlmî, Tahran 1378 hş./1999. Muşîrî tarafından seçilmiş şiirlerden oluşan iki ciltlik çağdaş İran şiiri antolojisi.
 21. *Tâ Sobh-i Tâbnâk-i Âhûrâyî (Ahura’nın Parlak Sabahına Kadar)*, Tahran 1379 hş./2000.
 22. *Bâztâb-i Nefes-i Sobh-demân (Sabah Vaktinin Nefese Yansıması)*, *Kulliyât-i Eş’âr (Şiir Külliyatı)*, İntişarat-i Çeşme, Tahran 1383 hş./2004. İki ciltlik şiir külliyatı.
 23. Muşîrî, şiir kitapları dışında, klâsik İran edebiyatının ünlü mutasavvıflarından Ebû Saîd-i Ebu’l-Hayr’ın *Esrâru’t-Tevhîd* adlı eserinden bazı hikâyeleri “*Yeksân Nigeristen ve Yeksû Nigeristen*” (*Biteviye Bakış ve Tekdüze Bakış*) adıyla 1345 hş./1966’da yayınlamıştır.⁸¹
- Fereydûn-i Muşîrî’nin “*Derîçe-i Mâh (Ay’ın Küçük Penceresi)*” ve “*Nevâyî-yi Hemâheng-i Bârân*” (*Yağmurun Uyumlu Melodisi*) adlı iki şiir mecmuası da şairin ölümünden sonra çocukları tarafından bastırılmıştır.⁸²

Sonuç

⁸¹ Fereydûn-i Muşîrî, <http://www.fereydoonmoshiri.org>, (06.01.2013); Derya Örs, “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 87,88; Mehdî Momtehî ve Leyla Hoşkâm, “Berresî-yi Mezâmîn-i Eş’âr-i Âşîkâne-i Fereydûn-i Muşîrî ve Nezâr Kabbânî”, *Motâle’ât-i Edebiyât-i Tetbîkî*, 7, sy. 27, Pâyîz (1392): 57; Cemâl Ahmedî ve Sara Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş’âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta’lîmî ve Genâyî-yi Zebân ve Edeb-i Farsi*, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Büşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom- Pâyîz 1390, 32.

⁸² Ahmedî ve Zemanî, “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş’âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, 32.

Kına

Edebiyatla iç içe bir ailede büyüyen Feridûn-i Muşîrî, okuma yazmayı öğrendikten sonra zamanının çoğunu ünlü Fars şairlerinin eserleri ve dîvînleri üzerinde mütalâalarıyla geçirmiştir. Şiir yazmaya gençlik yıllarında yaklaşık on beş yaşındayken başlayan Muşîrî, şiirlerini *Şâhnâme* okuyan babasından etkilenerek yazmıştır. On yedi yaşındayken PTT’de işe başlamış ve otuz üç yaşına kadar bu kurumda memur olarak çalıştıktan sonra basın danışmanı, gazeteci, daire müdürü, edebiyat uzmanı ve müzik prodüksiyonu gibi çeşitli mesleklerde de çalışmaları olmuştur. Şiirlerinde çok geniş kitlelerin duygularına tercüman olması nedeniyle eserleri her dönemde halk tarafından büyük ilgi görmüştür. Eserlerini kaleme alırken son derece sade ve anlaşılır bir üslup kullanmıştır. Şiirlerinde ağırlıklı olarak Farsça kelimeler kullanmaya dikkat etmiş ve Arapça kelimeler kullanmamaya özen göstermiştir. Terk edilmiş ya da az kullanılan lâfızları ve vezinleri kullanmaktan kaçınan Feridûn-i Muşîrî, düşüncelerini samimiyetle ve gerçeklerden yola çıkarak mısralara aktarmaya çalışmıştır. Daha çok gençlere yönelik şiirler yazar şairin *Kûçe (Sokak)* adlı şiiri, romantik şiirleri arasındaki en güzel eseridir. Muşîrî, şiirlerini Nîmâ tarzı şiirin ilkelerine dayanarak yazmaya çalışmıştır. O, yeri geldiğinde gazel formuna yaklaşan yeri geldiğinde de rubaîye ya da klâsik söyleyişe yaslanan şiirler yazmıştır. Fereydûn-i Muşîrî, şiirlerinin çoğundaki romantik ve ruhsal cümleleri kendi romantik duygularıyla harmanlayarak okuyucusuna sirayet ettirmeye çalışmıştır.

Kına

Kaynaklar

ABDULLÂHÎ, R., “Yeni İran Şiiri (Çağdaş Şiire İlişkin Yeni Bir İrdeleme) Basılmak Üzere Olan Kitaptan Bir Özet ve Kesit”, <http://www.İrankulturevi.com> (12.11.2013).

AHMEDÎ, C. ve ZEMANÎ, S., “Berresî-yi Ârmânşehr der Eş’âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Feslnâme-i Tehkîkât-i Ta’lîmî ve Genâyî-yi Zebân ve Edeb-i Farsi, Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî- Vâhed-i Bûşehr, Şomâre-i Peyâpey: Nohom-i Pâyîz, (1390): 29-59.*

ÂJEND, Y., *Edebiyât-i Novîn-i Îrân Ez Engelâb-i Meşrûtiyyet tâ Engelâb-i Eslâmî*, Tahran: İntişârât-i Emîr Kebîr, 1363.

DEĞİRMENÇAY, V., *Fünûn-i Belâgat ve Sınât-ı Edebî*, Ankara: Aktif Yayınları, 2014.
EFŞÂR, M., *Gozerî ve Nezerî ber Ehvâl-i Fereydûn-i Muşîrî: Şâir-i Mu’âsır-i Îrân*, Tahran: İntişârât-i Şehr-i Ketâb, 1377.

HÂKİMÎ, İ., *Edebiyât-i Mu’âsır-i Îrân*, Tahran: İntişârât-i Esâtîr, 1376.

HUKÛKÎ, M., *Edebiyât-i İmrûz-i Îrân*, 2, Tahran: Neşr-i Katre, 1377.

KANAR, M., *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

KASIMÎ, Â., İYZÂNLÛ, A. ve ELYÂSÎ, M., “Berresî-yi Tarhvâre-i Hacmî Vaje-i Gam der Eş’âr-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Mecmû’e-i Makâlehâ-yi Dehomîn Hemâyeş-i Beynelmilelî-yi Tervîc-i Zebân u Edebiyât-i Fârsî Dâneşgâh-i Muhakkik-i Erdebîlî*, 4-6 Şehrîver Mâh, Erdebîl, (1394): 12-20.

KINA, N., *Fereydûn-i Muşîrî ve Çağdaş İran Şiiri*, Ankara: İraniyat Yayınları, 2018.

....., “Feridûn-i Muşîrî’nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

KIRLANGIÇ, H., “İran Şiiri İçin Bir Sınıflandırma Denemesi”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1 (2001): 96-108.

LENGERÛDÎ, Ş., *Tarih-i Tahlîlî-yi Şi’r-i Nov*, 1, Tahran: Neşr-i Merkez, 1370.

MOMTEHİN, M., ve HOŞKÂM, L., “Berresî-yi Mezâmîn-i Eş’âr-i Âşîkâne-i Fereydûn-i Muşîrî u Nezâr Kabbânî”, *Motâle’ât-i Edebiyât-i Tetbîkî*, 7, sy.27, (1392): 53-71.

MUŞÎRÎ, F., *Bahâr râ Bâver Kon*, Tahran: Neşr-i Çeşme, 1390.

....., *Bâztâb-i Nefes-i Sobhdemân:Kullîyât-i Eş’âr*, 2, Tahran: İntişârât-i Çeşme, 1388.

....., *Ebr u Kûçe*, Tahran: Neşr-i Çeşme, 1390.

Kına

-, *Gonâh-i Deryâ*, Tahran: Neşr-i Çeşme, 1391.
-, *Gozîde-yi Eş'âr*, Tahran: İntişârât-i Nigâh, 1391.
-, <http://www.fereydoonmoshiri.org>, (06.01.2013).
-, *Rîşe der Hâk Gozîne-yi Eş'âr*, Tahran: İntişârât-i Morvârîd, 1391.
-, *Se Defter (Ebr u Kûçe, Gonâh-i Deryâ, Bahâr râ Bâver Kon* adlı şiir kitapları bir arada), Tahran: Neşr-i Çeşme, 1390.
-, *Teşne-yi Tûfân*, Tahran: İntişârât-i Sohen, 1385.
- ÖRS, D., “Çağdaş İran Şiirinin Öncülerinden Fereydûn-i Muşîrî”, *Nûsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, sy. 1, (2001): 86-95.
- TERAKKÎ, M., *Yâdgâr-i Mândegâr Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî (Şi'r u Nesr)*, Senendec: Dâneşgâh-i Âzâd-i Eslâmî, 1384.
- YÂHAKKÎ, M., *Çûn Sebû-yi Teşne (Târîh-i Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî)*, Tahran: İntişârât-i Câmî, 1376.
-, *Edebiyât-i Mu'âsır-i Fârsî*, Tahran: İntişarat-i Nemâd, 1388.
- YILDIRIM, N., “Ferîdûn-i Muşîrî ve Şiiri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy.10 (1998): 47-63.
- YÛSUFÎ, G., *Çeşme-yi Rûşen*, Tahran: İntişarat-i Meharet, 1373.
- ZEMANÎ, S., “Kitâbşinâsî-yi Tahlîl-i Fereydûn-i Muşîrî”, *Pâyânnâme-i Kârşinasî-i Erşed, Dânişgâh-i Azâd*, 1390.